

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Гуманітарний факультет

Кафедра історії

**ІСПАНСЬКІ КОРЕСПОНДЕНТИ
НА СХІДНОМУ ФРОНТІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
(ЗА ПУБЛІКАЦІЯМИ ГАЗЕТИ «АВС» В 1915 р.)**

Студентки IV курсу

групи HIS-17/B

Макарчук Олександри Вікторівни

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Чума Богдан Петрович

Львів 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСПАНСЬКІ КОРЕСПОНДЕНТИ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ.....	8
1.1. Трансформація уявлень про Східну Європу.....	8
1.2. Газета «АВС» та її кореспонденти.....	12
1.3. Образ Східної Європи в публікаціях «АВС» (на прикладі Львова та Галичини).....	16
РОЗДІЛ II. РЕПОРТАЖІ Х. ПУХОЛЯ ЗІ СХІДНОГО ФРОНТУ.....	24
2.1. Умови подорожі.....	24
2.3. Опис Львова.....	35
2.3. Населення Галичини.....	41
2.4. Воєнне повсякдення.....	46
2.5. Образ ворога.....	51
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	61
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Свідчення іспанських журналістів зі Східного фронту Першої світової війни у 1915 р. відіграли важливу роль у формуванні уявлень іспанських читатів про землі сучасного українсько-польського пограниччя. Вони фактично розпочали процес «відкриття» цих далеких земель, раніше загублених у серед безмежних просторів Сходу, а тепер стали підмостком одного з театрів бойових дій світової війни. З цього огляду, актуальність даної кваліфікаційної роботи полягає у введенні в історіографію нових, раніше маловідомих матеріалів, що дозволять розширити контексти зокрема з історії українських земель. Інформаційні повідомлення та репортажі, опубліковані на шпальтах газети «АВС» у вибраний проміжок часу, свідчать про соціокультурні знання та уявлення іспанців, які формувалися як під впливом опосередкованих новин, що бралися з публікацій численних європейських інформаційних агенцій та засобів масової інформації, так і готувалися власними кореспондентами цього іспанського видання, які перебували безпосередньо поблизу театру бойових дій або працювали в столицях воюючих держав – Берліні та Відні.

Метою роботи є дослідити уявлення іспанських журналістів про сучасні землі українсько-польського пограниччя, що в 1915 р. належали до австрійської Галичини, на підставі публікацій іспанської газети “АВС”.

Завданнями є:

- описати головні віхи в трансформації європейських уявлень про Східну Європу до початку ХХ ст.;
- виокремити етапи розвитку іспанських періодичних видань до початку ХХ ст., зокрема становлення газети “АВС”;
- розкрити інтелектуальні біографі іспанських кореспондентів, що дописували зі Східного фронту, зокрема Антоніо Аспейтуа, Роберта Шнайдера і Хуана Пухоля;
- з допомогою методу кейс-стаді проаналізувати образ Львова і Галичини в публікаціях газети «АВС» 1915 р.;

- дослідити умови та маршрут подорожі Х. Пухоля на Східний фронт;
- реконструювати й описати відображення австрійської Галичини в репортажах Х. Пухоля.

Об'єктом дипломної роботи є інформаційні повідомлення та репортажі в газеті «АВС».

Предмет дослідження – знання, уявлення та сприйняття земель австрійської Галичини в газеті «АВС» у 1915 р..

Хронологічні межі дослідження обумовлені часом появи на Східному фронті перших іспанських кореспондентів газети «АВС».

Географічні межі встановлюються на основі тих територій, безпосередні свідчення про які є предметом дослідження текстуальних та візуальних джерел – сучасні землі українсько-польського пограниччя, що в 1915 р. формували австрійську Галичину.

Кваліфікаційну роботу написано в рамках теорії уявлень, що є частиною інтелектуальної історії. Зокрема її підсумком є своєрідна ментальна карта – сучасного українсько-польського пограниччя. Опис особливостей подорожі іспанських кореспондентів на Східний фронт зроблено в дусі мікроісторії, що дозволяє побачити багато речей зі щоденного життя “знизу”, на які практично не звертають уваги дослідники “великих” подій. При роботі використано загальнонаукові методи аналізу й синтезу, а також методи уважного читання й деконструкції, що найбільше допомогли при вивченні публікацій в «АВС», зокрема для виокремлення й аналізу уявлень про Східну Європу. Водночас застосовано елементи контент-аналізу для кількісного й якісного підрахунку головних маркерів уявлень. Базовим було використання методу кейс-стаді дослідження, що дозволило здійснити прицільне вивчення образу міста Львова і Галичини в розрізі іспанських уявлень про Східну Європу в контексті підготовки та здійснення австрійсько-німецькими військами наступальної операції навесні-влітку 1915 р.. В якості візуальних джерел було використано не лише фотозображення, а й численні картографічні матеріали зі сторінок газети «АВС» у вибраній проміжок часу. Врешті, для візуалізації опрацьованого матеріалу

маршрут одного з кореспондентів – Х. Пухоля, що подав найповніший цикл репортажів зі Східного фронту, було нанесено на карту (див. *Додатки 1, 2, 3, 4*).

Головним джерелом дослідження є два блоки репортажів іспанського журналіста Хуана Пухоля, сепаровані самим автором та опубліковані на шпальтах монархічної газети «АВС». Перший блок – «АВС на війні» – це 13 публікацій, які публікувалися з 6 по 18 червня 1915 р. Другий – «АВС на австрійсько-російському фронті» – 5 репортажів, що з’явилися на сторінках газети з 22 по 17 липня того ж року. Всі статті датовані самим автором лише з вказівкою місяця й року та, очевидно, надіслані до редакції декількома окремими партіями, адже наприкінці останньої статті знаходимо інформацію від редакції газети про те, що наступний, ймовірно останній, блок записів кореспондента було втрачено під час його транспортування до Мадрида.

Для тематичного виокремлення уявлень іспанських журналістів про Львів і Галичину опрацьовано більше ста публікацій газети «АВС» в проміжок з січня по кінець липня 1915 р., авторами яких є зокрема Антоніо Аспейтуа, Роберт Шнайдер та інші журналісти, імена яких не вказані під публікаціями. Відскановані примірники цього періодичного видання розміщено у вільному доступі в розділі «Архів» на сайті газети¹. Окрім текстового матеріалу, опрацьовано також фотографії, переслані до редакції Х. Пухолем, а також різного роду картографічні зображення ліній Східного фронту, за допомогою яких відбувалося схематичне маркування Галичини з її центром у Львові.

Уявлення про Східну Європу в іспаномовних періодичних виданнях початку ХХ ст. на сьогодні малодосліджені. Мені відомі лише ті публікації, що анонсували дану тему, зокрема стаття Богдана Чуми «Привідкриваючи Східну Європу: Україна в іспанській пресі 1914–1920 років»². В цій праці автор вивчає згадки про територію України, що разом з іншими «новими» національними державами почали з’являтися на ментальних картах іспанців у роки Першої світової війни та національних революцій, і відкрили пересічному іспанському

¹<https://www.abc.es/archivo/periodicos/>

²Chuma B. Entreabriendo la Europa del Este: Ucrania en la prensa española durante los años 1914–1920 / Bohdan Chuma // *Lingua et vita*. – Ročník V. – Číslo 10/2016. – Bratislava: Ekonomická Univerzita v Bratislave, 2016. – P. 122–132.

читачеві ледь відомі землі на сході Європи.

Окремий блок становить література, присвячена історії незалежного монархічного видання «АВС» в контексті розвитку іспанської друкованої преси до початку ХХ ст. Ґрунтовний аналіз цієї теми представлено іспанським істориком Алехандро Піссаросо-Кінтеро в дослідженні «Журналістика в першій третині ХХ ст.»³. У ньому йдеться про історичні контексти розвитку журналістики в Іспанії, окрему увагу приділяючи прикладу газети «АВС». Безпосередній історії цього часопису присвячено дисертаційне дослідження росіянки Ірини Болдыревої: «Консервативна газета «АВС» в системі якісного друку Іспанії»⁴ та її стаття «Особливості розвитку іспанської преси в ХІХ–ХХ ст.»⁵. Перше дослідження присвячене комплексному вивченню іспанського періодичного видання з моменту його заснування до сьогоднішніх днів, особлива увага приділена інформаційній політиці газети в різні історичні періоди. Значущим елементом роботи було оприявлення стилістичних особливостей текстів видання, що впливали на формування оцінок і думок іспанського читача. У другій роботі описано головні особливості періодичних видань на прикладі газети «АВС», що посідала провідні позиції в інформаційному просторі Іспанії ХХ ст.

Одним із дослідницьких завдань цієї роботи є оприявлення трансформації європейських уявлень про території Східної Європи до початку ХХ ст. Для цього використано працю «Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва»⁶ американського історика Ларі Вульфа. Автор розповів про витоки концептуального поділу Європи на Східну та Західну частини, винайдений європейськими мандрівниками епохи Просвітництва. Саме тоді зародився інтерес до незвіданих країн, що поєднав у собі об'єктивні свідчення й

³Pizarroso Quintero A. El periodismo en el primer tercio del siglo XX. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://arbor.revistas.csic.es/index.php/arbor/article/view/1189/1194>

⁴Болдырева И.Б. Консервативная газета «АВС» в системе качественной печати Испании : автореф. дис. науч. степени канд. фил. наук : спец. 10.01.10 "Журналистика" / Болдырева И. Б. – Москва, 2011. – 20 с.

⁵Болдырева И.Б. Особенности развития испанской прессы на рубеже ХІХ–ХХ столетий / И. Б. Болдырева // Вестник РУДН. – 2010. – №4. – 12 с.

⁶Вульф Л. Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва / Пер. з англ. С. Біленького. – Київ: Критика, 2009. – 592 с.

барвисті уявлення тих, кому випала нагода здійснити далеку подорож. Едвард Саїд у праці «Орієнталізм»⁷ представив свій погляд на розвиток стосунків між Заходом і Близьким Сходом, який багато в чому був обумовлений колоніальною політикою низки європейських держав. Таким чином під терміном «орієнталізм» автор розуміє західний підхід в панування над Сходом. Схід є сконструйованим на основі європейських стереотипів, думок та образів. Власне в матеріалах газети «АВС» було виявлено орієнталістські тенденції опису земель і населення сходу Європи.

Для застосування методу кейс-стаді дослідження було вияскравлено його головні опорні точки на основі низки наукових праць. Американський дослідник Роберт Стейк у 1978 р. опублікував доробок під назвою «Метод тематичного дослідження у соціальному розслідуванні»⁸, де розглянув тематичне дослідження як спосіб відокремленого читання конкретно вибраного об'єкту, контекстів його існування та причинно-наслідкових зв'язків, не застосовуючи при цьому узагальнених тверджень. Джон Рюрі у праці «Сила та обмеження історичного дослідження»⁹ описав використання цього методу для історичних досліджень. Доповнює розуміння методу кейс-стаді праця Бента Флювб'єрга під назвою «П'ять непорозумінь у використанні тематичного дослідження»¹⁰. Автор окремо говорить про випадки некоректного використання методу кейс-стаді та їх уникнення, а також зазначає всі його переваги в контексті ефективності досліджень.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. У розділах послідовно розкрито завдання роботи, а в додатках представлено топографічні карти зі сторінок газети, карту маршруту іспанського кореспондента і фотоматеріали.

⁷Саїд Е. Орієнталізм. – Київ: В-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 511 с.

⁸Stake R. The Case Study Method in Social Inquiry. [Електроннийресурс] / Robert E Stake // Educational Researcher. – 1978. – Режимдоступудоресурсу: <https://doi.org/10.3102/0013189X007002005>.

⁹Rury J. The Power and Limitations of Historical Case Study: A Consideration of Postwar African American Educational Experience [Електроннийресурс] / John L Rury // Social and Education History. – 2014. – Режимдоступудоресурсу: <https://www.redalyc.org/pdf/3170/317032461006.pdf>.

¹⁰Flyvbjerg B. Five Misunderstandings About Case-Study Research [Електроннийресурс] / Bent Flyvbjerg // Qualitative Inquiry. – 2006. – Режимдоступудоресурсу:<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/107780040528436>.

РОЗДІЛ І.

ІСПАНСЬКІ КОРЕСПОНДЕНТИ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ

1.1. Трансформація уявлень про Східну Європу

У квітні 1915 р. іспанський журналіст Хуан Пухоль, перетинаючи річки Одру та Віслу, занотував: «...я споглядаю їх звивистий хід між полями, під мостами, поблизу сіл, які ще донедавна були для мене лише чорними лініями на карті, а зараз відкривають свої мальовничі видіння»¹¹. Його одорож на Східний фронт, де саме розгорталася одна з найважливіших контрнаступальних операцій австрійсько-німецьких військ у Першій світовій війні, лягла в основу щоденникових записів, згодом перероблених і опублікованих у низці репортажів на шпальтах газети «АВС».

Описуючи «великий відступ» російської імперської армії з території австрійської Галичини, Х. Пухоль переповіс паномовним читачам своє сприйняття «старої землі Польщі»¹². В уяві журналіста вона перебуває у постійній боротьбі між суперечними визначеннями східного форпосту цивілізованої Європи та початком варварського Сходу. Відчитати простори Східного фронту в цей час прагнули й інші дописувачі «АВС»: Антоніо Аспейтуа, Роберт Шнайдер, Софія Касанова. Їхні статті про перебіг подій на сході Європи публікувалися впродовж усієї війни, і не лише Першої світової, а й українсько-польської 1918–1919 рр.. Спираючись на власний життєвий досвід та мотивацію роботи в газеті, вони відкривали для себе та своїх читачів раніше малознані або й зовсім невідомі землі, «відокремлені від великих світових маршрутів»¹³. Головна різниця між ними полягала в тому, що одні писали про Схід, безпосередньо перебуваючи на лінії фронту, інші ж – в імперських столицях (Відні та Берліні).

При аналізі публікацій «АВС» я послуговуюсь терміном «ментальна карта», введеним у 1948 р. американським психологом Е.Ч. Толменом. Він

¹¹ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. II / Juan Pujol // ABC. – 07.06.1915.

¹² Тамсамо.

¹³ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC. – 06.06.1915.

одним із перших простежив взаємозв'язок суб'єкта дії з просторовим світом, тож завдяки цьому спробую показати як іспанські кореспонденти, самі того не усвідомлюючи, втілювали у своїх записах саме це абстрактне поняття. Визначення “когнітивної карти”, незнане на той час, оприявнилося в можливості кореспондентів «АВС» на практиці узагальнити ті практичні та духовні досвіди, які були притаманними далеким землям Східного фронту, і з якими ті знайомилися під час безпосереднього контакту. Двоє інших дослідників Роджер М. Даун і Девід Сті у дослідженні «Когнітивні карти. Світ у наших головах» висловили думку про те, що ментальна карта, будучи не лише фізично-географічним, а й ментальним уявленням, відображає світ таким, як його уявляє людина, що пише про нього¹⁴. Це означає, що опис свідомо може бути неточним та навіть спотворювати реальність, однак саме він, на думку авторів, дозволяє отримати ту варіативність поглядів на одну і ту ж територію, яка дозволяє говорити про обширність, багатогранність та нетиповість тих малознаних земель. У нашому випадку – це сучасне польсько-українське прикордоння.

Для західних європейців Східна Європа впродовж тривалого часу була оповитою радше легендами та переказами, ніж достовірними свідченнями тих мандрівників, яким усе ж випадала нагода на власні очі побачити її простори, не лише великі торгові міста чи столиці, а й безкраї землі, що простягалися на тисячі кілометрів. Ситуація почала істотно змінюватися від середини ХІХ ст., коли розвиток і збільшення тиражів газет разом зі зростанням освіченої частки населення призвели до збільшення поінформованості серед різних прошарків суспільства¹⁵. Масштабність розгортання Першої світової війни послужила ще одним каталізатором, внаслідок якого з'явилася необхідність безпосередньо пізнавати землі Центрально-Східної Європи, а від 1914 року стали місцем розгортання бойових дій.

Американський історик Ларі Вульф підходить до дослідження фундаментально вкорінених понять і уявлень про Західну та Східну Європу у

¹⁴Роджер М. Даунз, Девід Сті: Когнітивні карти. Світ у наших головах . Нью-Йорк 1982. С- 23

¹⁵Chuma B. Entreatiendo la Europa del Este: Ucrania en la prensa española durante los años 1914–1920 / Bohdan Chuma // *Lingua et vita*. – Ročník V. – Číslo 10/2016. – Bratislava: Ekonomická Univerzita v Bratislave, 2016. – P. 122–132

своїй праці «Винайдення Східної Європи». У ній він добре показує поляризаційний поділ континенту на варварську північ і цивілізований південь¹⁶. Вже у XVIII ст. завдяки Просвітництву відбулася концептуальна зміна світоглядних понять, які ми використовуємо і до нині. Поруч із новою орієнтацією Європи, що відтоді розділилася на західну та східну частини, продовжував існувати первинний поділ на розвинені та відсталі регіони. Старі образи, однак, не зникли, а продовжили своє існування в нових концепціях, де, як і раніше, за критерій розвиненості брався економічний показник, який відносив край до того чи іншого історично обумовленого рейтингу розвитку. Таким чином у ментальній уяві Заходу Схід визначався як територія, де можна наочно спостерігати промислову відсталість, відсутність прогресивних капіталістичних відносин та інститутів, яка також доповнювалась специфічним культурним та релігійним укладом регіону.

Дослідження образу контрастно іншого Сходу, що використовувався як засіб маніпуляції в руках Заходу лежить в основі праці «Орієнталізм» американського дослідника Едварда Саїда. Ставши однією з найбільш фундаментальних праць у галузі постколоніальних досліджень кінця XX ст., вона підходить до вивчення народонаселення перш за все Азії, Північної Африки та Близького Сходу в контексті їх розуміння західним суспільством. Орієнталізмом для Саїда – це передусім «західний спосіб панувати надсходом»¹⁷, його романтичне прославлення та здійснення над ним влади. Таке своєрідне ментальне картографування Сходу, на думку автора, породжене імперіалістичними та колоніальними сторінками історії таких держав, наприклад, як Великобританія та Франція, які й сформували цей споживацький європоцентричний спосіб мислення. Саїд упевнений, що орієнталізм здатен пояснити ту низку часто агресивних упереджень, які вкорінено існували і в голові пересічного жителя XVIII–XX ст., адже на створення цілого корпусу теорії та практик було покладено фізичні зусилля та матеріальні інвестиції

¹⁶ Вульф Л. Винайдення Східної Європи... С. 5.

¹⁷ Саїд Е. Орієнталізм... с. 4.

багатьох людей¹⁸. Що цікаво, аналізуючи численні політичні заклики, наукові дослідження, художні тексти, журналістські погляди та записи мандрівників, автор стверджує, що текст завідома не може бути аполітичним. Тут знаходимо перетин думки Е.Саїда з поглядами раніше згаданих дослідників Р.М. Дауна та Д. Сті у дослідженні «Когнітивні карти. Світ у наших головах»: ментальний образ пишеться людиною, що залежить від політичних і соціальних контекстів. Тому будь-який американець чи європеєць, який має на меті вивчити Схід, дивиться на нього передусім як іноземець, оцінюючи та навішуючи ярлики. В цьому контексті нагальним являється питання про ступінь об'єктивності того чи іншого джерела, яке напряду залежить від особи автора та його поглядів. Іспанські журналісти беззаперечно репрезентували читачам газет своє бачення сходу Європи в час військово-політичного протистояння 1914–1918 рр., однак цікаво простежити, наскільки орієнтальний спосіб осмислення далеких територій опосередковано вплинув на ті образи, які малював кожен із кореспондентів, та як погляди кожного з них співіснували з прони́мецькою позицією монархічної газети «АВС», яка, втім суперечилаофіційній заяві іспанського уряду про дотримання країною політики невтручання в хід Першої світової війни.

Хоча орієнталістська концепція застосовується самим Е. Саїдом стосовно територій Близького Сходу, з її допомогою все ж можемо простежити ідею інакшості Східної Європи, відмінної та менш стабільної, ніж Західна. Л. Вульф зазначає, що невизначеність сприяла створенню образу Східної Європи як своєрідного парадокса Європи та не-Європи, а її освоєння в останні десятки років можна назвати «інтелектуальним проєктом напіворієнтації»¹⁹. Ця переорієнтація викликана насамперед новою геополітичною структурою світу, що кардинально змінюється внаслідок поступового краху Османської імперії під час Балканських війн (1912 – 1913рр.) та Першої світової війни. Поступове розширення театру бойових дій до найвіддаленіших східноєвропейських місцин зумовили потребу

¹⁸Там само. С. 8

¹⁹Вульф Л. ВинайденняСхідноїЄвропи... с. 30

в джерелах інформації, здатних розповісти про «нові» нації та регіони²⁰. Якщо попервах іспанська преса обмежувалася перекладом та передруком вже написаних статей, то під час війни вона відправляла власних кореспондентів на Схід. Авторі редактори, опираючись на власну сформовану систему уявлень, близьких до орієнтальних, просіювали схід Європи через власне сито, розвиваючи власні ментальні карти. Таким чином, вони знову відкривали Західній Європі її Центрально-східні території.

1.2. Газета «АВС» та її кореспонденти

Кінець XIX – початок XX ст. називають «срібним віком» іспанських періодичних видань. Змінюється їх зовнішній вигляд, структура стає більш чіткою і привабливою для читацького ока, використання нових шрифтів дозволяє розміщувати на одному аркуші до чотирьох стовпців тексту, а активне використання фотографій поступово витісняє гравюру²¹. Упродовж XIX ст. іспанська періодика пройшла складний шлях свого розвитку, започаткованого від Декрету про свободу друку 1810 р. Завдяки лібералізації монархічного режиму, до кінця XIX ст. в Іспанії утвердилася прогресивна модель функціонування засобів масової інформації, що, зокрема, сприяло появі великої кількості незалежних комерційних видань. Їх активний професійний розвиток розпочався востанні десятиліття XIX ст. і прибрав особливого значення в контексті несприятливого геополітичного та економічного становища країни після поразки у війні зі США 1898 р. та втрати останніх заморських колоній. Як зазначає Ірина Болдырева в дослідженні “Консервативна газета «АВС» в системі якісного друку Іспанії”, така політична ситуація сприяла тому, що офіційні монархічні та католицькі видання втрачали свій авторитет серед різних прошарків суспільства. Тому на межі століть виникла гостра потреба в заснуванні якісно нової незалежної газети, яка б не тільки використовувала

²⁰ Chuma B. Entreabriendo la Europa del Este: Ucrania en la prensa española durante los años 1914–1920 / Bohdan Chuma // *Lingua et vita*. – Ročník V. – Číslo 10/2016. – Bratislava: Ekonomická Univerzita v Bratislave, 2016. – P. 122–132.

²¹ Болдырева И.Б. Особенности развития испанской прессы...с.55

передові технічні інновації, а й проводила інформаційну політику, направлену на укріплення монархічного устрою Іспанії²². Такою газетою стала «АВС», заснована в 1903 р. власним коштом іспанського журналіста та підприємця Торкуато Луки де Тени. З 1 січня того року газета виходила щотижня, а після короткочасної перерви в 1905 р. відновила свою діяльність уже як щоденне друковане видання. Ще через сім років «АВС» поширювала свої примірники всією країною та стала першою громадсько-політичною газетою, яка категорично відстоювала свою незалежність, першим впливовим ілюстрованим виданням, яке використовувало кольоровий друк і поширювало свою продукцію повітряним шляхом²³. Охоплення великої аудиторії читачів, як пише іспанський дослідник Алехандро Пісарросо-Кінтеро, сталося завдяки високій якості типографії, невеликому формату і доступній ціні²⁴. Роздрібна вартість одного випуску газети «АВС» складала 5 сентаво, що робила її доступною для робітничого класу: майже третина загальної кількості екземплярів реалізовувалася серед нижчих прошарків суспільства²⁵. Таким чином, маючи в 1905 р. загальний щомісячний тираж у 50 тис. примірників²⁶, уже в 1918 р. його було збільшено вчетверо, а в 30-х роках «АВС» вдалося стати однією з найпопулярніших газет Іспанії, що друкувала компетентні, інформаційно наповнені матеріали. Середній заробіток кореспондента «АВС» у півтора-два рази перевищував ставку в інших виданнях²⁷, що дозволяло редакції газети створювати якісний контент та повідомляти читачів про важливі суспільно-політичні зміни в світі, залучаючи до роботи кращих журналістів.

Про особу одного з них, військового кореспондента, поета і політичного діяча першої половини ХХ ст. Хуана Пухоля з відкритих джерел відомо дуже мало. Його біографію потрібно збирати ледь не пошматочках. Єдиним більш-менш повним матеріалом є некролог, опублікований в «АВС» від 24 січня 1967 р.

²²Болдырева И.Б. Консервативная газета "АВС"...с.9

²³Там само.С.10

²⁴Pizargoso Quintero A. El periodismo en el primer...

²⁵Болдырева И.Б. Особенности развития испанской прессы...с.59

²⁶Pizargoso Quintero A. El periodismo en el primer...

²⁷Болдырева И.Б. Особенности развития испанской прессы...с.55

через два дні після смерті. Невідомий автор некрологу майже на двох сторінках випуску окреслив головні віхи життя Х. Пухоля, смерть якого «забрала в Іспанії одного з найкращих журналістів»²⁸.

Хуан Пухоль-Мартінес народився 23 грудня 1883 р. у мурсійському місті Ла-Уньйон. Отримав юридичну освіту в Барселоні, а в 1908 р. почав свою журналістську кар'єру, очоливши картахенську газету «La Mañana». Згодом життєвий шлях знову привів іспанця до права, але навіть під час роботи юристом, Х. Пухоль не переставав дописувати до різних газет. Він почав офіційно писати для таких відомих іспаномовних видань як «El Mundo» і «Los Lunes de El Imparcial». З 1914 р. та впродовж усієї Першої світової війни Х. Пухоль писав для одного з лондонських видань та газети «ABC»; з 1920 р. працював на паризьку газету «Informaciones», а згодом очолював аргентинське видання «La Nación». Помер у віці вісімдесяти трьох років після затяжної хвороба.

Некролог характеризує Х. Пухоля як людину «народжену для газети», що не випускала з рук пера, постійно записуючи свідчення для своїх публікацій. Він був автором низки репортажів, в яких змальовував театри бойових дій під час різних збройних конфліктів. Так, перед тим як потрапити на Східний фронт, працював на Західному фронті, здійснивши подорож з Лондона до Берліна. Його пронимецька позиція симпатизувала монархічній іспаномовній газеті, що робило його ідеальним кандидатом для майбутньої подорожі на схід складі «незалежних» спостерігачів від європейських держав. Стиль його оповіді вільний і більше схожий на щоденникові записи мандрівника, який занотовує власні роздуми та спостереження про незнайому територію, яка в квітні 1915 р. стала лінією фронту. Проте в своїх словах, як буде видно далі, Х. Пухоль висловлює необхідну виданню позицію та створює чіткі образи переможного австро-німецького війська.

Ще одним журналістомі автором статей з обох фронтів війни був Хав'єр Буено, який друкувався на сторінках газети «ABC» під псевдонімом Антоніо Аспейтуа. Народившись у Мадриді в 1891 р., він отримав гуманітарну освіту й

²⁸El domingo falleció Don Juan Pujol // ABC – 24.01.1967.

опанував чотири мови²⁹. Це дозволило йому в 1915 р., віці 24 років, стати членом професійного об'єднання журналістів Мадрида, що до сьогодні є частиною Федерації асоціацій журналістів Іспанії (FAPE). Протягом своєї журналіської кар'єри Хав'єр Буено дописував до таких видань як «La Nueva España», «El Radical», «La Voz», «Luz», а з 1933 р. керував соціалістичним виданням «Avance» в Астурії³⁰. За політичну позицію очільника газети було звинувачено у спонуканні до поставання проти уряду. В 1939 р. Х. Буено був засуджений до смертної кари і розстріляний. У 1983 р. Асоціація журналістів Мадрида заснувала премію на його честь, що вручалася авторам за кращі професійні якості та активну громадянську позицію.

У 1915 р. про перебіг подій на Східному фронті дописував також Домінго Техера де Касада, який використовував псевдонімом Роберт Шнайдер. Він народився в 1881 р. і вже від шістнадцяти років почав друкуватися в різних періодичних випаннях. Після проголошення Другої республіки в 1931 р. зайняв опозиційну позицію до уряду. В газеті «ABC» Д. де Касада працював упродовж Першої світової війни. Пізніше частину своїх статей він опублікував окремою збіркою під назвою «Бібліотека Шнайдера». У 1933 р. його обрали депутатом від Севільї³¹, де через майже 10 років він помер.

Ці та інші іспанські кореспонденти «ABC», що писали про події на Східному фронті 1915 р., створювали Східну Європу. Вони, послуговувалися власним життєвим досвідом, особистими поглядами на війну, цілями та власне пронимецькою позицією газет.

²⁹Girón Garrote J. Javier Bueno [Електронний ресурс] / José Girón Garrote // Real Academia de la historia – Режим доступу до ресурсу: <http://dbe.rah.es/biografias/61373/javier-bueno-bueno>.

³⁰Marcos Á. Prensa y Guerra Civil en Asturias. De las elecciones del Frente Popular a la caída de Gijón (1936-1937) / Álvaro Marcos. – Avilés: Azucel, 2008.

³¹Los candidatos de la Coalición de Derechas ante la opinión: Don Domingo Tejera de Quesada [Електронний ресурс] // ABC. – 1933. – Режим доступу до ресурсу: <http://hemeroteca.abcdesevilla.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1933/11/09/019.html>.

1.3. Образ Східної Європи в публікаціях «АВС» (на прикладі Львова та Галичини)

«Лемберг може бути ключем до війни, адже там відбулася одна з найголовніших перемог Німеччини. Лемберг відтепер остаточно австрійсько-німецький»³², – саме так захоплено завершує свої роздуми про значення відвоювання Львова Антоніо Аспейтуа в червні 1915 року. Ці роздуми опубліковано в газеті «АВС» під заголовком «АВС у Берліні» 8 липня того ж року, більше ніж через два тижні після самої операції. За урочистою назвою випуску – «Перемога Львова» – іспанський журналіст ховає розлогий опис воєнного становища саме Західного фронту, наголошуючи на останок на тому, що успіхи на Сході вже почали змінювати хід всієї війни. Не без літературного хисту А. Аспейтуа порівнює знищену та деморалізовану царську армію з російським ведмедем, що почав відступати до свого прихистку.

Ця та інші статті, опубліковані в «АВС» безпосередньо перед початком відвоювання галицької столиці та декілька тижнів після цього, цікавлять нас із точки зору репрезентативних характеристик образів центрально-східних просторів та їх жителів упередствленні цього друкованого видання. Позаяк згадок про населені пункти на території сучасного польсько-українського пограниччя, що було ареною бойових дій від січня до середини липня 1915 р. більше ніж достатньо, адже «АВС» активно інформував своїх читачів про події на всіх фронтах війни, то неминучою є потреба обмежити географічне коло дослідження. Беручи до уваги пропагандистське значення, якого надав найсхіднішій точці своєї мандрівки Хуан Пухоль, а також загальну важливість політико-адміністративного центру Галичини, виправданим видається вибір Львова як конкретного об'єкта вивчення іспанських уявлень про Східну Європу. Оскільки образ міста Лева постає єдиною сутністю тематичного дослідження трансформації поглядів газети «АВС» в контексті активної фази австрійсько-

³² Antonio Azpeitua. ABC EN BERLIN / La Victoria de Lemberg. // ABC. - 08.07.1915.

німецької кампанії першої половини 1915 р., до нього видається доцільним застосувати метод кейс-стаді.

Як зауважив Роберт Стейк, розуміння методу кейс-стаді лежить в усвідомленні того, що обраний випадок є своєрідною обмеженою системою, яка може бути проаналізована лише з урахуванням контексту її існування та низки внутрішніх залежних. Відмінність цього випадку від інших подібних братись до уваги не повинна³³. Інший науковець Бент Флювб'єрг уточнює, що метод тематичного дослідження не передбачає сталих категорій до вибору головного об'єкта. Його роль часто може займати далеко не найбільш репрезентативний для висвітлення масштабних тенденцій випадок, а радше той, що оприявнює особисті зацікавлення та міркування дослідника³⁴. З цього постає важливе застереження, необхідне для успішного використання та подальшого застосування методу кейс-стаді. Досліджуючи таким чином певний конкретний випадок та його контекст, ми маємо уникати похідних суджень про його беззаперечну універсальність для низки інших похідних чи загальних явищ, елементом яких він є. Джон Рюрі стверджує, що узагальнювати можна лише дослідивши багато епізодів однієї проблеми, тому метод кейс-стаді радше дозволяє простежити причинно-наслідкові процеси всередині самого випадку і вже з цього робиться висновок про його типовий чи атиповий характер³⁵.

Таким чином, беручи до уваги способи застосування методу кейс-стаді, бачимо, що у нашому дослідженні свідчення про Львів є не лише об'єктом вивчення, а й тою рамкою, всередині якої ми аналізуємо інформацію про території, що стали безпосереднім театром бойових дій у першій половині 1915 р.. Важливо розуміти, що взятий випадок Львова в зазначеному часовому проміжку не є типовим та об'єктивним прикладом, на основі якого можна стверджувати про уявлення читачів газети «АВС» щодо Галичини. Він дозволяє

³³Stake R. The Case Study Method in Social Inquiry. [Електронний ресурс] / Robert E Stake // Educational Researcher.. – 1978. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.3102/0013189X007002005>.

³⁴Flyvbjerg B. Five Misunderstandings About Case-Study Research [Електронний ресурс] / Bent Flyvbjerg // Qualitative Inquiry. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1077800405284363>.

³⁵Rury J. The Power and Limitations of Historical Case Study: A Consideration of Postwar African American Educational Experience [Електронний ресурс] / John L Rury // Social and Education History. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.redalyc.org/pdf/3170/317032461006.pdf>.

нам говорити про тенденції до збільшення зацікавленості іспаномовного видання в інформації про місто, назва якого фігурує ледь не в кожному випуску газети. Винятковою справа стає і тому, що її розгляд слугує певним впровадженням до мандрівки Х. Пухоля та інших кореспондентів «АВС» на Східний фронт.

Перша половина 1915 р. для Східного фронту продовжила період однієї з найбільших оборонно-наступальних операцій союзницьких німецько-австрійських військ за весь період війни. Після створення нової 9-тої армії під командуванням Пауля фон Гінденбурга (1837–1934), що мала діяти разом з австро-угорським військом за активного залучення резервів, наприкінці 1914 р. розпочався широкомасштабний наступ по всій лінії фронту: від Верхньої Вісли до підніжжя гірського хребта Бескидів. Ці події не могли оминати увагою іспанські спостерігачі, що протягом усієї війни намагалися з хронологічною точністю та повнотою подій висвітлювати воєнні новини. Для цього на сторінках газети «АВС» існувало кілька рубрик, серед яких новинам зі Східного фронту були присвячені наступні: «Військова ситуація» з підрозділом «На Сході», «Операції на сході» з підрозділом «Стратегічна ситуація на сході», розділ «Щоденники війни» та ще низка спеціальних публікацій, серед яких і репортажі Хуана Пухоля під назвами «АВС на Війні» та «На австрійсько-російському фронті». Частина текстів про Східний фронт не містить конкретних авторів, їх публікували серед решти воєнних новин. Серед винятків віднаходимо імена таких кореспондентів «АВС» як власне Хуан Пухоль, Антоніо Аспейтуа, Роберт Шнайдер, Софія Касанова та інші. Усі вони щонайменше декілька разів у своїх текстах згадують столицю Галичини.

Загалом у часовому проміжку від січня по липня 1915 року на сторінках «АВС» австрійська назва Львова – Lemberg, – зустрічається близько 160 разів, що, враховуючи щоденний друк, свідчить про те, що в тому чи іншому контексті про Львів писали чи не кожного дня. Мені вдалося знайти лише дві альтернативні назви Lvof та Lembourg на сторінках газети за 11 та 13 червня, відповідно. Левову частку всіх згадок про галицьку столицю можна підпорядкувати тематиці війни, де про місто говорять як про одну з ключових точок на карті воєнних дій, майже

ніяк не вирізняючи його з-поміж інших населених пунктів, таких як Перемишль, Тарнув чи Краків, часто навіть записуючи їх через дефіс («...щоб відвоювати лінію Перемишль – Лемберг»³⁶). Зустрічаються згадки про залізничне сполучення між Львовом та іншими містами Галичини, зокрема, та Австро-Угорської імперії вцілому. У такому стилі, наприклад, розповідалося про наступ на Перемишль, через який проходить «важлива транспортна лінія Львів – Ярослав – Загір'я»³⁷, або ж переказувалася інформація про бої в Тарнуві, зазначаючи, що місто є «дуже важливим пунктом великої залізничної лінії Лемберг – Краків»³⁸.

Доповнюють такі згадки численні топографічні карти, що графічно зображають лінію Східного фронту з важливими для конкретної статті населеними пунктами, кордонами, дорогами, залізничними шляхами чи навіть схематичним зображеннями руху військ. Усього впродовж обраного періоду вдалося знайти більше десяти повторюваних час-від-часу мап, на яких чітко можна прочитати назву «Лемберг». Що характерно, на більшості таких мап Львів – найсхідніша промаркована точка, за якою редакція залишала або порожній, ніби невідомий простір (див. *Додаток 5*), або ж не надто інформативно позначала білу пляму назвою «Росія» (див. *Додаток 6*). На іншій групі карт, типовим прикладом яких є зображення, опубліковане в «АВС» від 27 березня (див. *Додаток 7*), можна побачити намагання іспанських новинарів зобразити політико-адміністративний поділ земель Східного фронту, згідно з яким Львів зараховується до такої територіальної одиниці як Галичина.

Наступний важливий вид згадок про Львів несе в собі вже більш інформативне навантаження на читача, адже в ньому місто з'являється як одна зі складових мети всієї військової кампанії на Сході. Вже від кінця лютого в газеті з'являються повідомлення, що згідно з новим австрійським планом наступу союзницькі війська мають перейти через Карпати, аби звільнити Львів та Перемишль. Інша стаття говорить про те, що австрійська тактика полягає в тому,

³⁶La situación militar. En oriente // ABC. – 30.05.1915. – С. 8.

³⁷Las operaciones en oriente. La resistencia de Przemysl // ABC. - 01.04.1915. - С.10.

³⁸La situación militar. En oriente // ABC. – 16.05.1915. – С. 8.

аби вторгнутись у всю східну Галичину та «героїчно визволити» Львів³⁹. Чим ближче до самої події звільнення міста від російської окупації, тим частіше з'являються повідомлення подібного пафосного типу. Антоніо Аспейтуа у своїй хроніці війни, написаній в Берліні під заголовком «Марш на Львів», ще на початку червня пише про те, що «армія прямує до Лемберга і, ймовірно, коли ці публікації вийдуть друком, місто, яке росіяни окупували ще в перші місяці війни, буде відвойоване»⁴⁰. Вже за кількаденів у його нотатках з'являються такі слова: «зараз головна ціль всієї армії полягає в тому, щоби взяти Львів та вигнати росіян з Галичини»⁴¹. В іншій статті невідомий автор наголошує на значенні та складності всієї «великої битви за Галичину, яка вирішить долю Львова»⁴². Водночас він демонструє силу ворога: «офіційні повідомлення розповідають про успіхи росіян, які хоч і не мають вирішального значення, але демонструють, наскільки наполегливо царські війська захищають свої позиції»⁴³. І мабуть, найбільш патетичні рядки знаходимо в нарисі під назвою «Просування австро-німців у напрямку Львова» від 15 червня, щопідсумовує свою військову розповідь хронологічного характеру словами про те, що уповноваженими колами німецького уряду було укладено угоду, згідно якої Німеччина за будь-яку ціну хоче відвоювати Львів і передати його австрійцям. Це все необхідно для того, щоб «створити за кордоном розуміння, що Австрія – справжня володарка всієї Галичини»⁴⁴.

Окремо хотілося б поговорити про нетипову для більшості випадків згадку про Львів у статті Роберта Шнайдера, опублікованій 3 травня. У ній автор вступає в полеміку з іспанським журналістом та філософом Раміро де Маесту. Унікальною ця стаття є тому, що крім важливих інформаційних згадок про Львів та Галичину, автор для позначення території декілька разів вживає слово Україна (Ukrania), чого більше не зустрічається в жодному випуску «АВС» за весь 1915

³⁹Las operaciones en oriente. La batalla de los Cárpatos // ABC. - 16.04.1915. - С.12.

⁴⁰ Antonio Azpeitua, ABC EN BERLIN / La marcha hacia Lemberg // ABC. - 07.06.1915.

⁴¹La situación militar. En oriente // ABC. – 16.06.1915. – С. 7.

⁴²La guerra. Las operaciones en oriente // ABC. – 21.06.1915. – С. 22.

⁴³Тамсамо.

⁴⁴Las operaciones en oriente. El avance austro-aleman sobre Lemberg // ABC. - 15.06.1915. - С.8.

рік. Суть дискусії полягає в тому, що Шнайдер не погоджується з висловленою Р. де Маесту думкою щодо національно-етнічного домінування росіян у Галичині: «пристрасть до оточуючого середовища засвітила його аж до крайнього недотримання належної поваги до географічної та історичної правди»⁴⁵. Описуючи тріумф союзницьких військ на Східному фронті, Маесту не лише називає землі на схід від Австрії екзотичними країнами, а й закликає росіян до останнього боротися за Галичину, тому що ця земля є істотно їхньою: «...більшість її населення – це рутени, кров'ю та мовою яких тече прихильність до Росії... російський прапор для них – бажаний століттями знак звільнення»⁴⁶. Саме ці «неперевірені заяви»⁴⁷ намагається спростувати Шнайдер. Послугуючись «чудовою етнографічною картою України»⁴⁸ він максимально детально описує географічні межі України, її населені пункти та річки й констатує, що після Росії Україна – це найпросторіший об'єкт на топографічній мапі Європи. Галичину з її столицею Львовом Шнайдер визначає як українську землю, стверджуючи, що більшість її населення власне не русини: «там проживає близько семи мільйонів жителів: чотири мільйони – поляки і лише три – це русини. Але немала частина з них, близько 500 тисяч осіб, є русофілами»⁴⁹. Говорить він і про конфесійний розподіл галицького населення, уточнюючи що у Львові знаходиться три архієпископи. Двоє з них – поляки, католицького і вірменського обрядів, і лише один росіянин східного обряду. Зрештою, підсумовує Шнайдер, населення Галичини має спорідненні вірування з поляками, але аж ніяк не з росіянами. Наявні в тексті елементи етнічного, географічно-топографічного та конфесійного поділів, дозволяють простежити шляхи іспанської ідентифікації території Галичини, складовою частиною яких був і сам Львів. Крім того, натрапляємо і на інше, орієнтальне, бачення території Східного фронту як етнічної складової Росії, яке оприявнює текст Р. де Маесту.

⁴⁵ Robert Scheider. MIRANDO A LA GUERRA / No está bien, no está bien... // ABC. - 03.05.1915.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Там само.

Вже після входження австрійсько-німецьких військ 9-тої армії до Львова, простежуємо істотне збільшення інформаційних повідомлень, в яких містяться згадки про місто. Що характерно, в цей час з'являються дописи енциклопедичного та патетично-пропагандистського характеру. Це, на мою думку, викликано не лише важливістю військової події, а тим, що у редакції газети «АВС» виник безпосередній привід показати «живе обличчя» міста, згадки про яке з'являлися чи не в кожному числі. Так майже відразу після «визволення», 24 червня, у розділі «Операції на Сході» опубліковано вичерпний допис, в якому окреслюється символічне значення Львова як столиці Галичини та залізничного центру між Краковом, Києвом, Одесою та Пештом⁵⁰. Автор описує, що місто володіє сімома передмістями, а за кількістю жителів посідає одне з перших місць в Австро-Угорській імперії, до якої вона належить від 1772 року. Побіжно згадує найвизначніші пам'ятки міста, серед яких виділяє Католицьку катедру, виконану в готичному стилі, Університет, заснований Йосифом II, та Бібліотеку, що зберігає «прекрасні твори польської історії та літератури»⁵¹. Наголошується на значенні Львова і за допомогою його багатовікової військової історії: «його облягали турки в 1524 і 1672 роках; росіяни в 1656; у 1704 році штурмом захопив Карл XII, а з перших днів минулого вересня місто перебувало під владою військ московитів»⁵².

Подібними є й дописи Антоніо Аспейтуа. В одному з них, під промовистою назвою «Економічна ціль», опублікованому 19 липня, він розповів про економічні вигоди, які мають союзники після відвоювання «промислового Львова» та практично повного захоплення Галичини як землі з родючими рівнинами, багатими сільськогосподарською продукцією та річками, витoki яких знаходяться в Карпатських горах⁵³. Бачимо як автор практично повертає Галичину в центр економічної карти, зазначаючи, що вона разом із Угорщиною є основним джерелом забезпечення Австрії зерновими. Тому, якщо б Австрія

⁵⁰Las operaciones en oriente. Toma de Lemberg // ABC. - 24.06.1915.

⁵¹Там само.

⁵²Там само.

⁵³Antonio Azpeitua. ABC EN BERLIN / Objetivo Economico // ABC. - 19.07.1915.

залишилася без галицького врожаю, її становище найближчої зими виявилось букрай складним.

Таким чином, на основі аналізу типів згадок про Львів як об'єкт кейс-стаді дослідження про іспанські уявлення про Галичину в першій половині 1915 року, можемо зробити висновок, що період відвоювання Львова австрійсько-німецькими військами характеризується численними згадками про місто, однак вони не надто інформативні, аби стверджувати, що пересічний іспанський читач зумів на їх основі сформулювати власне уявлення про місто. Утім знаходимо серед і вкрай унікальні судження, такі як допис Р. Шнайдера. Це дозволяє стверджувати, що назва міста «Лемберг» постійно перебувала у фокусі уваги не лише редакції часопису «ABC», а й її читачів. Уже безпосередньо перед початком відвоювання та після нього характер розповідей змінюється на возвеличувальний, для якого характерна більша кількість згадок про Львів та намагання авторів більше розповісти про нього, створивши у своїх читачів враження перемоги, «яка є символом того, що Галичина скоро буде вільною від ворожих військ»⁵⁴.

⁵⁴Antonio Azpeitua. ABC EN BERLIN / Las ultimas operaciones // ABC. - 26.05.1915.

РОЗДІЛ II.

РЕПОРТАЖІ Х. ПУХОЛЯ ЗІ СХІДНОГО ФРОНТУ

2.1. Умови подорожі

На сторінках газети «АВС» від 6 червня до 27 липня 1915 р. знаходимо 18 публікацій щоденикового типу, написані іспанським кореспондентом Хуаном Пухолем, що в квітні-червні того ж року перебував на Східному фронті. Ці публікації поділені самим автором на дві частини не лише за допомогою різних назв – «АВС у війні» та «АВС на австрійсько-російському фронті», а й за рахунок часового проміжку в 33 дні, коли публікації автора не виходили друком.

Нез'ясованими залишаються обставини, які передували появі групи спостерігачів з нейтральних держав на початку Першої світової війни перервати свою мандрівку лінією спротиву. Тоді шестеро чоловіків проїхали близько восьмиста кілометрів дорогами західної (польської) частини австрійської Галичини протягом квітня-травня. Проте після цього без жодних пояснень чи уточнень статті іспанського кореспондента перестають друкуватися, а вступні редакторські слова до наступної групи з п'яти статей, опублікованих від кінця липня, стверджують, що, «подолавши значні труднощі»⁵⁵, журналісту вдалося дістатися австрійсько-російського фронту та знову надсилати «цікаві хроніки»⁵⁶ до Мадрида. Якщо припустити, що місячна перерва в друці була викликана певними редакторськими рішеннями, то очевидним залишається і той факт, що сам Пухоль зробив певну перерву в написанні текстів, причина якої залишається нез'ясованою. Ймовірно, весь час від квітня до липня журналіст залишався поблизу Східного фронту, чекаючи на вказівки командування Генерального штабу, яке і надіслало Хуану Пухолю телефонне повідомлення із запрошенням «побачити війну в її найбільш руйнівному вигляді»⁵⁷. Аналіз обох частин подорожніх записок іспанського кореспондента дозволяє оприятити багаторівневий вплив орієнталістських ідеологем і західних маркерів Сходу в

⁵⁵Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

⁵⁶Там само.

⁵⁷Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC. – 06.06.1915.

публіцистичному описі поїздки, які були розміщені поруч із пропагандистським характером розповіді, покликаної возвеличити наступ австрійсько-німецьких військ під час Карпатської операції та визволення Львова.

Характерно, що вдруге рушивши дорогами Галичини, Пухоль починає вести свою оповідь цілком відокремлено від попереднього досвіду. Складається враження, що першу і другу частини його подорожі не пов'язує нічого, окрім невеликого часового проміжку. Першого разу, разом з іспанцем територією фронту проїхали ще шестро чоловіків, фото яких (див. *Додаток 8*) опубліковано в одній із перших статей Х. Пухоля (зліва на право): шведський лейтенант Крістерсон, шведський полковник Акерман, капітан німецького Генерального штабу Клівер, шведський капітан Остерван, румунській публіцист Негруцці, сам Х. Пухоль і голландський журналіст Терворен. Останній – автор більшості фото, які супроводжували першу частину репортажу, був вірним супутником іспанського кореспондента. Часто з'являється в оповіді й капітан Клівер (див. *Додаток 9*), зображення якого, як зрозуміло з опису, подано редакцією газети «АВС», аби наголосити на важливості його особи. Цей статний чоловік, років сорока-п'ятдесяти, був довіреною особою штабу і відповідав за всю організацію подорожі. Негруцці та Акерман з'являються у розповіді досить побіжно.

Усі вони зникають у другій частині розповіді, а на їхньому місці з'являються нові герої: «симпатичний аргентинський товариш»⁵⁸ на прізвище Фоппа і лейтенант артилерії на ім'я Алекс Ріппель. Попри висловлену кореспондентом симпатію до аргентинця, автор не відзначає його ні найменшим описом. Значно більшої уваги здобув Алекс Ріппель. Декілька фотографій, на яких присутні Пухоль та Ріппель, було переслано в редакцію: на одній із них іспанський журналіст і австрійський лейтенант стоять серед руїн міста Ліманова (див. *Додаток 10*), на другій – разом з іншими двома чоловіками (ймовірно Фоппою та водієм) позують, сидячи в автомобілі (див. *Додаток 11*). Через погану якість зображень достеменно можна лише розібрати, що Ріппель – статний молодий чоловік років двадцяти-тридцяти, одягнутий у військовий

⁵⁸Там само.

однострій. Х. Пухоля неабияк вразила освіченість молодого офіцера, адже, дослівно передаючи їхню першу розмову, журналіст розповів, що лейтенант чи не перша людина, яка в цих краях так добре говорить іспанською мовою. Ще одну похвалу розумовим здібностям австрійця Х. Пухоль висловив наступного дня у Самборі, коли подорожуючі відвідують місцеву харчевню: «одне з того, що мене дивує, – каже журналіст про місцеву групу офіцерів, – це те, що майже всі вони добре володіють трьома-чотирма мовами. Той самий лейтенант Ріппель, наш супутник, гід і друг, говорить, окрім іспанської, ще й французькою, англійською та італійською»⁵⁹. Пояснення такому мультилінгвізму австрійців кореспондент знаходить у тому, що представники багатонаціональної Австро-Угорської імперії мають вроджену схильність до вивчення мов. Ця гнучкість розуму та необхідність співіснувати з різними народами та їх традиціями, на переконання Х. Пухоля, «надає представникам імперії деяку перевагу над однорідними народами». Неприхована та щира симпатія до молодого офіцера, яку демонструє кореспондент, свідчить про те, що журналіст не сподівався зустріти в цих далеких краях Східного фронту людину, яка не лише добре володітиме іспанською, а й вразить його своєю ерудицією та «досконалістю»⁶⁰. Цікаво, що подібних позитивних характеристик у першій оповіді заслугоували лише вихідці з Західної Європи, наприклад, голландець Терворен: статний, худий чоловік, із бородою, який оголосив себе палким католиком і, що найцікавіше для Х. Пухоля, брав участь майже у всіх великих війнах того часу, а також жив в Індії та Японії⁶¹.

Інша важлива відмінність між двома частинами подорожі іспанця полягає в тому, що спочатку, рухаючись по території воєнних дій відразу за відступаючими російськими військами, журналіст описував свої враження щодо прифронтових міст та сіл, які відвідував і жодного разу не озвучив ні кінцевої точки подорожі, ні тих точок на карті, які він сам бажав би відвідати. Зовсім інше сприйняття Пухоль демонструє у другій частині своєї мандрівки. Цього разу ледь

⁵⁹Там само.

⁶⁰Там само.

⁶¹Там само.

не з перших сторінок тексту автор висловлює своє бажання потрапити до щойно звільненого Львова. Під питанням залишається лише те, чи це було дійсно особисте бажання журналіста, вмотивоване особливістю політичної ситуації у віддаленій столиці Галичини, а чи нав'язане йому згори. Саме в час повернення іспанського журналіста на Східний фронт відбувалися останні бої за звільнення міста від російського окупаційного режиму, що панував там з вересня 1914 р. Припускаємо, що саме факт майбутнього входження австрійських військ до тогочасної галицької столиці змусив Х. Пухоля повернутися на Східний фронт. У тому, що місто буде тріумфально відвойоване найближчим часом не сумнівався ніхто зі співрозмовників журналіста. На перше питання Пухоля про день, коли можна буде потрапити до Лемберга, – саме так, на німецький манір, він називає місто, – Ріппель відповів, що його відвоювання повинно тривати ще, як мінімум, вісім чи десять діб⁶². Якщо припустити, що 19 червня, – це дата, якою підписав статтю сам кореспондент, – відповідає і даті розмови з офіцером, то попередньо очікувалося, що австрійські війська мають увійти до Львова в період з 27 по 29 червня. Але реальний хід військових справ перевершив всі очікування і вже 22 червня головнокомандувач Генерального Штабу Другої Армії повідомив Х. Пухолю, що австрійські війська почали свій вступ до міста після обіду того ж дня. Із тексту статті читаємо і про безумовне прагнення автора стати першим журналістом, який увійшов до відвойованої столиці. В тому, що він стане «першим і єдиним на сьогодні»⁶³ його запевнив і сам головнокомандувач.

Статусність такої можливості може довести і факт наявності спеціального запрошення, наданого Х. Пухолю у формі відкритого наказу, підписаного головнокомандувачем групи армій галиційського фронту Едуардом фон Бем-Ермолі ще 18 червня. Дату підкреслює і сам іспанець, наголошуючи, що в цих числах росіяни «все ще вперто захищають місто»⁶⁴, але сам документ, який в майбутньому має дозволити журналісту газети «АВС» відвідати Львів, «показує

⁶²Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

⁶³Там само.

⁶⁴Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

точність та впевненість, з якою працюють австрійці та німці»⁶⁵. В цих словах ми можемо прочитати і те, як цілком невимушено і майстерно, він вплітає в свою оповідь пропагандистські твердження, які були вигідні Генеральному штабу та монархічному іспаномовному виданню аби, перш за все, возвеличено описати наступ військ та їх важливу стратегічну перемогу на Східному фронті

Аналізуючи перший цикл статей Хуана Пухоля за квітень-травень 1915 р., можна цілком достеменно не лише проаналізувати маршрут його подорожі (див. *Додаток 1, 2*), а й визначити відправну точку, з якої він вирушив на схід. Усе почалося в одинадцятій ранку з залізничного вокзалу в німецькому Оденберзі, звідки група журналістів і воєнних спостерігачів від нейтральних держав вирушила до Кракова. До цього у Берліні всі шестеро мали спільну зустріч, де капітан Клівер дав своїм майбутнім супутникам кілька важливих вказівок, які мали б полегшити перебування чоловіків у тих місцях, «які вже були спустошені арміями і в яких відсутні найнеобхідніші речі»⁶⁶. Для комфортних умов він радить забезпечити себе водонепроникним спальним мішком, адже спати доведеться або на підлозі, або «що гірше – на ліжках, де ще недавно спали росіяни»⁶⁷; електричним ліхтариком; двома парами водонепроникних чобіт; захисними окулярами; власним набором столових приборів і польовим ножом. В Кракові вони пересіли на два автомобілі, які, як повідомив капітан Клівер, були надані в розпорядження експедиції австрійським генерал-губернатором міста і розпочали свою восьмиста кілометрову подорож дорогами австрійської Галичини.

Дорогою журналісту впадає в очі те, як війна змінює буденні польські пейзажі: «Ми проїжджаємо повз укріпленні пагорби. Гармати височать над землею, всюди розкидано колючий дріт. Величезна кількість поїздів, повних коней, провізії, тих же гармат, автомобілів, солдат і поранених»⁶⁸. Описи мальовничих пейзажів Карпат автор поєднує з описами переваги і

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC.06.06.1915.

⁶⁷ Там само.

⁶⁸ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC.07.06.1915

підготовленості військ Центральних держав, формуючи таким чином уявлення про непереможну армію, що не тільки рухається назустріч супротивнику, а й захищає вже відвойовані землі. Останній населений пункт, з якого Пухоль надіслав до редакції газети частину своїх записів - це невелике польське місто Ясло. На цьому його розповідь обірвалась. Встановленню вихідної точки другої частини мандрівки заважає і той факт, що, розпочавши знову свою оповідь, журналіст не вказує своє місцезнаходження.

У першій статті з групи під назвою «ABC en el frente austro-ruso» (На австрійсько-російському фронті) автор повідомляє про своє знайомство з уже вище згаданими офіцерами: аргентинським товаришем Фоппою та австрійським лейтенантом Алексом Ріппелем, - у ресторані готелю, з чого можна припустити, що журналіст знаходився в більш-менш великому населеному пункті, де в розпорядженні мандруючих є готель, а не лише будинки місцевих жителів, як це описував Пухоль раніше. Крім того, він повідомляє, що вдень перед тим, він мав розмову з генералом Хоенном у штабі ерцгерцога, де останній склав майбутній маршрут подорожі кореспондента та його супутників. Згідно з ним, всі троє домовились почати свій шлях наступного дня близько дев'ятої ранку.

«Знову дорогами Галичини»⁶⁹ - саме так вдало характеризує своє «повернення» сам Пухоль. Того дня, йому випала нагода побачити ті самі населені пункти, що і місяць тому. Але тоді, це була територія, де тільки що завершилась п'ятдесятидводенна Горлицька операція, внаслідок чого, перед іспанцем наочно постала руйнівна сила війни. Те, наскільки місто постраждало під час операції не міг уявити навіть сам автор, який вже встиг побувати в гарячих точках Західного фронту (у Бельгії). «І я, той, хто бачив зруйновані міста Фландрії, нічого подібного не пам'ятаю»⁷⁰, - саме так, наприклад, описує журналіст Горлицю, відвідавши місто в першій частині подорожі. Одні будинки виглядають як безформна купа темних уламків, а з фасадів інших - без вікон, дверей і меблів, - здіймається дим, «мов жахливий павук» на ранковому

⁶⁹Там само.

⁷⁰Pujol J. ABC EN LA GUERRA. VII / Juan Pujol // ABC. - 12.06.1915.

весняному сонці⁷¹. Вірогідно, ще зовсім недавно ця святиня була місцем запеклого бою, від якої зараз залишився лише продірваний гарматними кулями дах та купа каміння, яке здалеку нагадує про колишній вигляд будівлі. «Долівку, – розповідає журналіст, – вкрито розкиданими церковними молитовниками й одягом, а над єдиним вцілілим хрестом палко молиться старий чоловік»⁷². Під час другої подорожі місце основних битв перемістилось на 200 кілометрів на схід, і як підкреслює автор «ті самі міста, що ми знали повними військ зараз здаються нам спокійними, сонливими, залитими літнім сонцем»⁷³. Однак, на тлі цього спокою стають видимими ті рубці, які залишила по собі війна: «Лиманова та Горлиця - купа обгорілих і почорнілих руїн; у Ясло одні занедбані фермерські будинки та самотній пил; Кросно - теж саме»⁷⁴. З цієї маленької розповіді про стан післявоєнних містечок добре прочитується авторське сприйняття наслідків війни. Його, вже досвідченого воєнного кореспондента, що приїхав на Східний фронт, аби описати переможний наступ австро-німецьких військ, вражає трагічне становище польських населених пунктів.

Наступного дня, 22 червня, оповідає у черговому випуску Пухоль, кореспондент отримав телеграму від штабу Другої армії із запрошенням відвідати місто Судова Вишня, що знаходиться в 48 кілометрах від Львова, приїзду до якого так нетерпляче чекає іспанець. Рухаючись до Судової Вишні, експедиція зробила досить значне коло через місто Городок, що знаходиться на 20 кілометрів ближче до Львова, аніж їх пункт призначення. Пухоль не пояснює чим викликана такий алогічний маршрут, але можна припустити, що дорога через Городок була просто більш пристосованою для проїзду автомобілем, або ж журналіст спеціально хотів побачити на власні очі місто, в якому лише нещодавно закінчилися бої. Проїжджаючи місто навіть не зупиняючись, іспанець занотовує обставини війни: «...росіяни тут боролись до останнього...навіть на міській площі були траншеї та колючий дріт, який ми

⁷¹Там само.

⁷²Там само.

⁷³Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRORUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

⁷⁴Там само.

бачимо досі. Головна вулиця проходить через два мости: кожен з яких коштував окремої битви»⁷⁵. Ці слова журналіста формують уявлення про те, які значні зусилля були докладені союзницькими австро-німецькими військами аби відвоювати у росіян цей населений пункт. Саме місто також немало постраждало від артилерійських снарядів, які «потропили цілі будівлі»⁷⁶, але, що характерно для автора, провину за це він покладає безпосередньо на російські війська. Гнітючий міський пейзаж змінюється не менш похмурими краєвидами дороги до Садової Вишні: «ще кілька кілометрів і всюди той самий пейзаж: обгорілі хутори з чорними стінами, затоплені мости і покинуті окопи то тут, то там...»⁷⁷. Бачимо, як авторові, у звичній для себе манері оповіді, вдається поєднати в одному пасажі тексту не лише інформацію про переможні успіхи австрійських військ, які витісняють російську армію все далі на схід, а й забарвити текст реалістичними описами нещастя, які приносить воєнне протистояння.

Зруйновані міста доповнюють враження читачів про відсталість краю та подається автором поруч із цілком свідомим описом «варварських» умов життя землях, де йому довелося опинитися. Саме у розкішному ресторані в центрі Берліна⁷⁸, залишився створений Пуходем уявний форпост цивілізації. Цей авторський наголос характерний для обох частин оповіді. У другому циклі репортажу, іспанець лише кілька наголошує, що в регіонах австрійської Галичини він зіштовхується з майже повною відсутністю звичних для себе складових комфортного та безпечного існування: «пива немає, мінеральної води немає, тож ми змушені повернутись до чаю, який ми п'ємо без цукру». У місті Красно, куди експедиція приїхала надвечір, Пухоль був змушений спати на дивані в невідомому будинку, в той час, як для його супутника місця не вистачило, тож він «робить це на підлозі корчми»⁷⁹. Проте саме попередня частина мандрівки, відрізняється більш детальними описами умов ночівлі та харчування групи спостерігачів. Все, що було для іспанця незвіданим, дивним та

⁷⁵Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915

⁷⁶Там само.

⁷⁷Там само.

⁷⁸Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC. – 06.06.1915.

⁷⁹Там само.

характерним території Східного фронту необмінно з'являлося на сторінках його записів. Так, наприклад, він розповідав і про цілком чудернацькі умови єврейського прихисту, де Пухолью та Терворену довелося ночувати у зв'язку з відсутністю вільних номерів у місцевому готелі "Imperial" в Новому Сончі: «...ліжко було крихтним, залізним, в якості постільної білизни єврейський чоловік дав нам невеликий брудний шматок тканини»⁸⁰. В обох частинах тексту, все це увінчують інфекційні захворювання, які є невіддільною частиною життя передової. Готуючись до поїздки, ще у першому випуску першої частини репортажу повідомляє, що Х. Пухоль забезпечив себе не лише предметами першої необхідності, а й дезінфікуючою рідиною та шовковою білизною, яка мала вберегти журналіста від паразитів. Питання захисту від вошей, які є носіями тифу, гостро стояло перед європейськими спостерігачами ще під час першої частини поїздки. Тоді, зупинившись на ніч в місті Новий Сонч, Пухоль став свідком цілого дійства, яке провів голландський журналіст Терворен перед тим як піти спати: аби розігнати вошей, він підпалив порох у щілинах стін, а його залишки розкидав навколо свого ліжка. Уже в своїй кімнаті кореспондент розмірковує, чи потрібно знімати одяг перед сном. Такі переживання чоловіків є виправданими, адже в час війни тиф не знав кордонів, він був поширений як серед російських, так і серед австрійських і німецьких військових, хоча в тексті Пухолья читаємо про безпосередній зв'язок між розповсюдженням недуги і перебуванням царських офіцерів у польських будинках. Однак, вже під час другої подорожі, аж через місяць часу, Пухоль дізнається, що не один тиф може спіткати його в цих краях. Автор стає свідком криків радості цілого натовпу містян, які слухають текст офіційного документа - «холера на селі вже закінчилася»⁸¹, - такими є вітальні слова. Цікаво, що журналіст називає цей документ преамбулою. Факт того, що на території, де він зараз перебуває існує можливість захворіти на смертельну хворобу вражає Пухолья - ось так він коментує своїм читачам це неочікуване знання: «...таким чином, у травні місяці,

⁸⁰PujolJ. ABCENLAGUERRA. VII / JuanPujol // ABC. – 12.06.1915.

⁸¹Там само.

під час нашої першої екскурсії, ми жити тут, спали та їли в розпал холеричної епідемії, навіть не підозрюючи про це, і вірячи, що всі загиблі були лише від поранень або тифу»⁸². Залишає багато запитань і те, чому ні журналіста, ні його супутників не проінформували про епідемію, яка лише набирала обертів: було це банальне незнання всіх масштабів та небезпек, чи від них дійсно це приховували?

Таким чином, свідомі чи то несвідомі слова Пухолья транслюють до читачів часопису «ABC» таке собі узагальнене уявлення про небезпечну місцину, де поруч з повною відсутністю звичних для європейця складових життя ходить смертельна хвороба, про яку, до того ж, його «забули» повідомити. Проблему створює і те, що Пухоль записує свої свідчення, мандруючи в умовах війни, то ж його враження від вперше відвіданих земель апріорі будуть продиктовані воєнним станом та тими змінами, яке вона принесла до усталеного життя будь-яких територій воєнних дій. Це та призма, через яку він бачить прифронтові міста і про існування якої він досить рідко повідомляє своїм іспаномовним читачам.

Із текстів іспанського журналіста дізнаємось і про такий буденний аспект їхньої подорожі як харчування та місця здійснення цього процесу, що разом також виступає певним маркером Галичини в розумінні кореспондента. У перші частині оповіді, Пухоль згадує про свій обід у офіцерському ресторані, де всі три маленькі зали вщент заповнені капітанами і лейтенантами настільки сильно, що прислуга не мала ні хвилини спокою, обслуговуючи клієнтів. Саме там журналіст уперше під час подорожі зміг «з розумом наїстись»⁸³. До стоячих прилавків кореспондентам подали холодне м'ясо, кілька шматочків хліба з шинкою, оселедцем або ікрою, які «тут називають «kanarkys»»⁸⁴. Що більше вражає іспанця, так це польські лікери, які замовив для своїх товаришів капітан Остерман. В закладі їх було три види: “Kontukowska”, “Jacewinka” і “Hermanowska”, – саме так занотував ці назви журналіст для своїх читачів. У

⁸²Там само.

⁸³PujolJ. ABCENLAGUERRA. VII / JuanPujol // ABC. – 11.06.1915.

⁸⁴Там само.

Новому Сончі Пухоль описує свою вечерю в офіцерському клубі, розташованому в приміщенні сільської школи. Там, сидячи на дитячих лавках спиною до парт, іспанця, який не їв нічого путнього від сьомої ранку, гарно нагодували та напоїли відмінним угорським вином.

Друга подорож повідомляє нам про перебування Х. Пухоля в Самборі - місті, що лежить в межах сучасної території України. Дорогою автор описує відремонтовані дороги та мости таких прикордонних містечок як Санок, Ліско та Хирів. Діставшись до пункту призначення, групу мандрівників привітав керівник генерального штабу армії генерал Бардольф, який і запросив всю експедицію до обіду в офіцерському казино. Тут Хуан Пухоль проливає світло не лише на харчування, а й яскраво описує атмосферу закладу, дозволяючи своїм читачам ніби то зазирнути по той бік війни - туди, де найвищі чиновники та офіцерські начальники обговорюють подальші наступальні кроки, а молоді «не хвалькуваті та не розпусні»⁸⁵ групи австрійських офіцерів обмінюються новинами з фронту. Не забуває автор і наголосити, з якою пошаною його вітає чи не кожен новий військовий, який входить до цієї будівлі: «і відбувається це наступним чином: коли до нас підходить нова група офіцерів, кожен з них кланяється нам і каже: «Я - капітан, або лейтенант, або командир такої то армії» Потім вклоняємось ми і я відповідаю: «Я - Хуан Пухоль, кореспондент «АВС» з Мадрида». І ми стискаємо одне одному руки, продовжуючи розмову вже без подальших церемоній»⁸⁶. За цими розмовами період трапези проходить для іспанця дуже швидко. Він побіжно оцінює рівень їжі, яку подають у закладі: «їжа, як правило, складається з супу, тарілки з м'ясом, різних бобових, сушених солодоців або фруктів, кави та чаю. Є свіже пиво, мінеральна вода погана. А вино, яке мало п'ється, не означає, що воно не добре»⁸⁷, - з цього достатньо сухого опису іспанський читач бачить, що ця пересічна офіцерська їдальня не пропонує відвідувачам надто вибагливих страв, але простота їх смаку та чистий посуд цілком задовольняють західного мандрівника. Однак, слушно зауважити, що

⁸⁵Там само.

⁸⁶Там само.

⁸⁷Там само.

описуючи цю харчевню, сам Пухоль робить набагато більший наголос не на її практичному, а на символічному значенні. В його оповіді це - місце обміну думками головних учасників воєнних дій на Східному фронті, і саме це поєднання буденності та офіційної героїчності журналіст і дає змогу відчутти.

2.3. Опис Львова

«Ми будемо першими журналістами, які увійдуть до відвойованої столиці»⁸⁸ - з таким захопленням Хуан Пухоль занотував свої відчуття від новини, яку він, як європейський журналіст на Східному фронті, так очікував. Така відверта цілеспрямованість очікувань та прагнень є особлистю другої мандрівки Пухоля, що знайшла своє безпосереднє відображення в описах міста Львова. Пробувши всього кілька годин в Судовій Вишні, нашому герою повідомили про те, що від обіду росіяни почали свій відступ зі Львова. Важливість цієї події для перебігу війни разом із перспективою стати одним із перших, хто увійде до відвойованого центру Галичини відверто заворожує журналіста. Він відразу ж просить дозволу рушити до Львова, і отримавши схвальну відповідь, не бажає гаяти часу: «...наш транспортний засіб ще ніколи не прослизав по дорогах так запаморочливо швидко»⁸⁹. Піднесений настрої іспанця змінює і його сприйняття навколишнього простору, тож шлях до Львова в його описі відтепер пролягає «між мальовничо пишних гаїв»⁹⁰.

Дорогою до галицької столиці журналісту таланить зустрітись з головнокомандувачем переможної групи армій Едуардом фон Бен-Ермолі, який, відповідного до описаного автором діалогу, здається добре знав про перебування іспанського кореспондента на лінії війни і висловив свою особисту згоду на виїзд журналіста до Львова. Не без урочистої шанобливості Пухоль вдається до патетичного опису «генерала-переможця»⁹¹, вказуючи, що це дуже усміхнена та добра особа, високого зросту та міцної статури.

⁸⁸Там само.

⁸⁹Там само.

⁹⁰Там само.

⁹¹Там само.

Уже поблизу міста перед очима Пухоля відразу постає густий дим, що піднімається від спалених росіянам будівель. Нове понівечене війною місто однак постає перед читачем зовсім не понурим та пригніченим. Навпаки, складається враження, що в той надвечірній час місто тільки-но почало прокидатись після затяжного сну, зумовленого царською окупацією. Описи руйнівної та безжальної сили війни, що були притаманні іншим населеним пунктам, у Львові змінюються на оповіді, просякнуті відчуттям колективного щастя від перемоги, «що охолоджує наші спини і змушує волосся ставати дибки»⁹². Минаючи околиці міста, де ще хвилями рухаються війська кавалерії, Пухоль опиняється в святковій феєрії Львова, ефект якої підсилює невпинний передзвін міських дзвонів: «раптово ми опинилися перед натовпом, шаленим від ентузіазму... його галас радості, який не припиняється ні на мить, резонує простим і досі нечуваним величанням щастя»⁹³. Гучний натовп містян, який замикається навколо машини кореспондента спочатку лякає його, однак, швидко він розуміє, що привернуло їхню увагу - це жовтий прапор із чорним орлом, що височіє перед автомобілем. Запримітивши його, бадьора юрба оточує автомобіль так, що той «не має можливості продовжувати рух»⁹⁴. Описуючи подальше видовище, Пухоль захоплено зазначає: «Багато жінок одночасно плачуть і сміються. Дехто з них перескакує через розпірку і починає нас цілувати або ж намагається хоч на секунду торкнутись наших рук та одягу. Чоловіки ж виявляють себе, вимовляючи вітальні слова на мовах, яких ми не знаємо, але які ми можемо перекласти з виразу їхнього обличчя. Вони пропонують нам випити хоча б склянку тих напоїв, пляшки від яких вони носять в руках. На всіх міських балконах скупчуються люди. Вони кидають квіти, солодощі та поцілунки»⁹⁵. Дійство увінчується польськомовними криками «Dziekuje! Dziekuje!», які, як пояснює Пухоль своїм читачам означають «Дякую! Дякую!»⁹⁶. «Нас прийняли

⁹²Там само.

⁹³Там само.

⁹⁴Там само.

⁹⁵Там само.

⁹⁶Там само.

за солдат!»⁹⁷, - врешті решт емоційно констатує журналіст, згодом уточнюючи, що таке враження на містян справили навіть не вони самі, а той стяг, який вони привезли в місто. Прапор на автівці став тим символом перемоги, який львів'яни так радо почали вітати, зробивши іспанського кореспондента та його супутників чи не головними героями міського святкування. Журналіст описує це так, наче в очах містян саме вони стали уособленням тих західних вояків, які змогли повернути столицю Галичини до рук колишньої влади. Цей вихор колективних емоцій вражає навіть таких «стриманих професійських глядачів»⁹⁸ як сам Хуан Пухоль та австрійський й аргентинський офіцери. «Я ніколи не бачив нічого подібного»⁹⁹ - так коментує побачене аргентинець Фоппа, очі якого «повні великих сліз»¹⁰⁰. На що кореспондент «АВС» відповідає, киваючи: «Я також ніколи...»¹⁰¹. Тож цілком очевидним видається, як цей пропагандистський опис мав на меті акцентувати увагу іспанських читачів на тому, яке велике значення мала перемога, здійснена австрійсько-німецькою групою військ і яке неконтрольоване відчуття радості та вдячності вона викликала у жителів Львова.

Ніч з 22 на 23 червня Хуан Пухоль проводить в одному з найвишуканіших тогочасних готелів Львова, монументальна будівля якого досі знаходиться в самому серці Львова за адресою площа Міцкевича 1. Готель «Жорж», як повідомив сам автор, наступної ночі приймав у своїх стінах також і найвищих головнокомандувачів союзних австрійських та німецьких військ - німецького фельдмаршала Августа фон Макензена та австрійського воєначальника Едуарда фон Бем-Ермолі (фотопідтвердження цього візиту знаходимо серед опублікованих фото лейтенанта Ріппеля у третьому випуску репортажів (див. *Додаток 12*).

Ночівлі у львівському готелі вирізняється з числа інших описів умов перебування іспанця на Східному фронті. Попередні тексти журналіста рясніли змалюванням умов, в яких йому доводиться проводити ніч. Пухоль занотовував

⁹⁷Там само.

⁹⁸Там само.

⁹⁹Там само.

¹⁰⁰Там само.

¹⁰¹Там само.

як емоційно невизначені, так цілком негативні враження, як от, наприклад, у випадку єврейського будинку в місті Новий Сонч, де він був змушений розміщуватись на крихтному металевому ліжку, застеленому лише брудною шматкою тканини¹⁰². Можна говорити, що шляхом опису таких буденних речей як ночівля автор намагався показати іспанських читачам весь колорит тих далеких земель, де йому довелося побувати і місцевий уклад яких так різночудно дисонував зі звичною для іспанця Європою. Однак, цього разу дивним здається повна відсутність будь-яких детальних вражень чи хоч найменших описів перебування у готелі «Жорж». Цей факт можна хіба спробувати пояснити за допомогою уточнення Пухоля про перебування двох полководців у готелі, що опосередковано може говорити про певну відповідність рівня готелю європейським стандартам, до яких звик журналіст, тож у спеціальному описі іспанець не знайшов необхідності.

Про те, що Львів здався іспанському кореспонденту гідним рівня європейського міста може говорити і наступний пасаж, в якому автор занотовує свої враження від вранішньої прогулянки: «Місто переповнене...Тепер ми бачимо найцікавіші будівлі оперного театру, парламенту, університету. Вулиці широкі та добре вимощені. Тут є велика кількість сучасних споруд, сквери з садами та ретельно збережений парк»¹⁰³. Архітектурний ансамбль львівських споруд вражає журналіста, то ж він підсумовує, що саме ці будівлі вирізняють Лемберг від решти Галичини і саме вони дозволяють говорити про місто як про беззаперечну столицю регіону¹⁰⁴. Проте найбільшою прикрасою міста в цей полудень Пухоль вважав «вільне синє небо, де над розкішними вежами, куполами та дзвіницями описує два великих кола австрійський літак»¹⁰⁵.

Цього ж дня Хуан Пухоль ненадовго покинув це «п'яне від радості звільнення»¹⁰⁶ місто, щоб поїхати за чотири кілометри на північний захід від

¹⁰²Pujol J. ABC EN LA GUERRA. VII / Juan Pujol // ABC. – 12.06.1915.

¹⁰³Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. III /JuanPujol // ABC. - 24.07.1915.

¹⁰⁴Там само.

¹⁰⁵Там само.

¹⁰⁶Там само.

Львова, до поля бою, де ще день перед тим йшли запеклі бої. Цю мандрівку іспанець відбув у супроводі аргентинського консула, з яким познайомився у день перед тим. Той констатує, що у місті немає іншого іноземного консула, окрім нього, тож присутність іспаномовного Пухоль і земляка Фоппи зробила консула, як підкреслює автор, «дуже радісно здивованим»¹⁰⁷. Консул навіть задовольняє прохання журналіста і робить досить цікавий запис у дорожньому блокноті іспанця: «Я - консул Аргентинської Республіки у Львові, - підтверджую, що кореспондент Пухоль із газети ABC, що у Мадриді, увійшов до міста з переможною австрійською армією о п'ятій години. Лемберг, 22 червня 1915 р.». Затверджений підписом і спеціальним штампом, цей допис слугує ще одним з офіційних підтверджень перебування Пухоль на східному фронті.

Пробувши у Львові не більше кількох діб, вже 24 травня 1915 року Хуан Пухоль констатує, що за цей короткий час він спромігся побачити в місті все, що воно могло йому запропонувати - святковий дух звільнення від окупації, який так був потрібен журналістові для змалювання військових подвигів союзницької армії. «Більше зайнятися тут немає чим» - коментує Пухоль і вирішує повернутись до Кракова, вже знаючи, що йому доведеться здолати маршрут у приблизно в чотириста кілометрів, а шлях його буде пролягати через такі містечка як Городок, Перемишль та Тарнув. Перспектива повернення тією ж дорогою не дуже тішить журналіста, адже він зазначає, що попри нещодавній досвід від перебування в кожному з цих «спустошених містечок, де навіть воду пити не можна»¹⁰⁸, він з його супутниками не встигли підготуватись до виїзду. В очах іспанця Львів виглядає як ще один рубіконом цивілізації, що перетнути який групі знову потрібно забезпечити себе провізією та дезінфікуючими засобами навіть в більшій кількості, ніж, коли вони робили це в Берліні, ще не знаючи, що може чекати мандрівників на східному фронті. Рятівницею іспанця стала Марія-Анхеліка – сестра консула, - яка «зробила таку милість»¹⁰⁹ і наказала покоївкам покласти до машини «багато упаковок консервів, печива і російських

¹⁰⁷Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915.

¹⁰⁸Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

¹⁰⁹Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. IV / Juan Pujol // ABC. - 25.07.1915.

солодоців”. Увінчані як справжні переможці конкою троянд, Пухоль та його австрійський та аргентинський супутники покидають Львів, поступово віддаляючись від будинку консула, де на його ганку невпинно розмахують білими хустинками його власники.

Рухаючись тепер в бік Кракова, майже «безлюдними та мовчазними»¹¹⁰ містечка, Хуан Пухоль підкреслює «несамовиту красу»¹¹¹ безкраїх просторів, «вільних від диму та пилу війни, які під цим червневим сонцем мали б виблискувати зеленими полями, повними маргариток та маків та обрамленими темними сосновими лісами. Однак сьогодні, з кожною новою хвилиною, ці землі показують нам лише свої шрами - червоні сліди окопів»¹¹². Журналіст репрезентує свій смуток, дозволяючи своїм уяві малювати картинки того, якби мальовничо могли виглядати ці землі у мирний час, проте, його реальність прийняття простору спотворена воєнними діями, які змінили зовнішній вигляд території. Саме вони надовго закарбуються в пам’яті іспанця як єдине можливе зображення Галичини.

За кілька годин автомобіль приїжджає до Перемишля, міста «оточеного не дуже високими горами та фортецями, які на ближчій відстані виявляються не чим інакшим, ніж окопами, трохи більш довершеними та краще схованими, ніж ті, що ми бачили раніше»¹¹³. Кореспондент щиро визнає, що саме місто його мало цікавить, а зі спогадів про нього він збереже лише зображення залізних мостів через Сян, а також єдину в місті їдальню, де «дуже симпатична дівчина подала нам дуже бридкий суп»¹¹⁴. Негативно відрізняє цей населений пункт і велика кількість мух, які, за зауваженням іспанця, полонили залите сонцем місто, тож тепер видається справді безлюдно-мертвим¹¹⁵. Цей самий смуток обтяжує і всі пейзажі, що постають перед Пухолом у наступні години дороги.

¹¹⁰Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRORUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

¹¹¹Там само.

¹¹²Там само.

¹¹³Там само.

¹¹⁴Там само.

¹¹⁵Там само.

2.3. Населення Галичини

Здійснюючи мандрівку по лінії Східного фронту, увагу Хуана Пухоль привертають мешканці тутешнього регіону. Іспанець занотовує не лише свої думки та спогади про міста та селище, які раніше були для нього лише чорними лініями на карті¹¹⁶, а й невпинно підкреслює ту «інакшість», яка знаходить своє виявлення в їхньому зовнішньому вигляді, поведінці, життєвому устрої, побуті, звичаях та традиціях. Це все творить збірне поняття ментальності галичан, які іспанських кореспондент описує своїм читачам як щось винятково незвичне та унікальне, характерне для населення, що проживає далі на схід від кордонів Іспанії.

У першій частині репортажів Х.Пухоль зосередився на творенні єврейського образу, у їх другій ж частині Хуан Пухоль вже набагато рідше звертається до змалювання цієї частини громади Галичини. Якщо на перші тринадцять репортажів припадає майже тридцять згадок слова «єврей», то на наступні п'ять репортажів за червень цих згадок всього декілька. Це можна спробувати пояснити тим, що якщо спочатку іспанця дивував незвичайний зовнішній вигляд єврейських чоловік та відмінний життєвий уклад єврейський жінок, які, як йому здавалося «заполонили цю Польщу»¹¹⁷, то вже за місяць перебування на лінії фронту Пухоль ймовірно більше не бачив потреби зосереджуватись на такому звичному аспекті ідентичності Галичини як євреї.

Від початку мандрівки його увагу привертала чисельність єврейських чоловіків, ймовірно тому, що саме їх він міг легко впізнати серед іншого населення. Єврейська жінка згадується лише одного разу як взірцева дружина, що чекає чоловіка, який виїхав у торговельних справах. За його спостереженнями, наприклад, краківські євреї мали смагляве обличчя і темну бороду, а перед вухами в них висіли «якісь дивні прикраси з волосся, щось на

¹¹⁶ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC. – 06.06.1915.

¹¹⁷ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC. – 08.06.1915.

зразок кучерявих і жирних завитків, які дівчата з Андалусії називають «равликами»»¹¹⁸.

У наступних репортажах першого блоку Х. Пухоль описав єврейську ортодоксальність, яку йому вдалося спостерігати. Вона виявляється не тільки в одязі чи в «маслянистих прикрасах на голові», а й в «зухвалості та завзятості, з якою вони увінчують всі свої традиції». Пухоль розповідає про єврейську жінку, коли приїздить до міста Жміграда, де має заночувати в будинку єврея. Господаря вдома не було, тож гостей прийняла «бліда жінка з дитиною на руках, дуже молода і красива з обличчя, хоча й жалюгідно зодягнена»¹¹⁹. Вона розповіла, що її чоловік поїхав нещодавно до сусіднього міста Ясли, аби продати свій крам і повернеться тільки наступного дня. Молода єврейка, що уособлює образ вірної дружини, запевняє журналіста, що не буде лягати спати аж доки її чоловік не повернеться. І дійсно, – описує кореспондент, – коли увечері він повернувся з офіцерського ресторану, жінка чекала біля будинку. А для того, щоб уникнути пліток про те, що вона залишилася наодинці з незнайомим чоловіком, жінка закликала старого сусіда.

Другий цикл статей містить лише декілька згадок про євреїв. Спершу, коли автор відкрито змальовує євреїв стається під час свого короткочасного перебування в Городку, що за 25 кілометрів від Львова. Вірогідно спираючись на візуальну оцінку містян, кореспондент підкреслює, що «здебільшого це євреї»¹²⁰, які ходять групами. Вдруге автор говорить про них, рухаючись в бік Кракова, порівнюючи з мурахами, «що кишать серед руїн»¹²¹. З його опису, вони насправді ні чим не відрізняються від тих, за якими журналіст мав змогу спостерігати раніше. Традиційно євреї Городка носять довгу чорну накидку, називаючи яку іспанець знову демонструє свою малу обізнаність в єврейських традиціях. Якщо під час опису попередньої подорожі Пухоль називає сюртук словом «sotana», що в перекладі з іспанської мови означає частину вбрання, який

¹¹⁸Там само.

¹¹⁹Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC. – 16.06.1915

¹²⁰Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915.

¹²¹Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

носили виключно католицькі священики¹²², то цього разу іспанець використав запозичене слово «caftán», що означає широке та довге вбрання, яке носять в мусульманських країнах¹²³. Тож бачимо і як цього разу, використовуючи ті іспанські слова, які вірогідно були найбільш придатними для змалювання незнайомих частин вбрання, автор вносить певний дисонанс до розуміння релігійної приналежності євреїв, зараховуючи їх то до католиків, то до мусульман. Крім того, поєднання слів “як завжди одягнені в чорний кафтан” можна вважати ще одним доказом на захист раніше висунутої тези про подібність населення, яке вже не викликало подиву в очах іспанця на фронті.

Підтвердженням образу єврея-торговця, яке Пухоль висуває в обох частинах свого тексту, постає перед читачами короткий пасаж про те, що євреї заповнили Городок «невеликими крамничками, де за столом продають запилене варення»¹²⁴. Проводячи порівняння з розповіддю, опублікованою за 10 червня, можна побачити, що в текстах Пухоля євреї торгують переважно фруктами, в першому випадку це апельсини, а в другому випадку - фруктовим варенням. В обох випадках Пухоль акцентує увагу на тому, факті, що, продаючи товар саме солдатам, євреї «без перестанку торгуються»¹²⁵. Таким чином, Пухоль свідомо чи несвідомо поповнював ряди тих, хто поширював орієнталістичні уявлення про єврейської традиції та життя в умовах війни.

Що ж стосується решти населення Галичини, то вперше споглядаючи місцевих жителів, Пухоль відзначав незвичні зовнішні риси характерні на його думку для території Східного фронту, які автор намагався передати з максимальною точністю детального опису. Зустрічаємо опис польських жінок у Кракові одягнених у яскраві червоні, малинові, зелені, жовті та блакитні спідниці, а також корсети, які, як підмічає журналіст, «тільки зараз з’являються в Іспанії у комодах сільських хорових колективів»¹²⁶. У Новому Сончі, за спостереженнями журналіста, польське населення носить зазвичай одяг світлих

¹²² Real Academia Española [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dle.rae.es/sotana>

¹²³ Real Academia Española [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dle.rae.es/caftán>

¹²⁴ Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915.

¹²⁵ Там само.

¹²⁶ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. IV / Juan Pujol // ABC. - 09.06.1915.

відтінків – жовтий та бежевий, прикрашений квітами або хутром, а черевики на ногах у більшості високі. Селянки, як і у Кракові, зодягнені в корсети та барвисті спідниці, які розвиваються на вітрі¹²⁷. Усі поляки, як відзначає автор, носять довге волосся і пересуваються або пішки, або “на транспортних засобах, схожих на вози в Іспанії, але набагато простішої конструкції. Ці вози тягнуть один-два негемовних, напівбожевільних коня»¹²⁸.

Другий блок розповідей вирізняється тим, що цього разу іспанець не ідентифікує населення і за національною, ні за релігійною приналежністю. У тексті не зустрічаємо жодного схожого описового рядку, що добай якось би міг схарактеризувати подобу жителів Галичини розуміння іспанця. Натомість промовистими є фотографії, додані і опубліковані разом з репортажем. Так, на першій же сторінці першого випуску бачимо досить велике фото, на передньому плані якого стоять двоє місцевих жителів та декілька австрійсько-німецьких офіцерів, які працюють на військовій пошті (див. *Додаток 13*). Своім зовнішнім виглядом чоловік та жінка передають весь характерний колорит Галичини, уособлюючи ту традиційність та архаїчність, яка червоною лінією тягнеться через всі попередні випуски Пухоля і яка є для самого журналіста певним маркером Галичини. Однак, тепер, в другій частині подорожі, мешканці прифронтових міст являють собою не зовнішній вигляд Східного фронту - тепер Пухолю вони цікаві як люди, через образ яких можна передати пропагандистський опис перемоги. Так жителі Городка: дівчата, «що махають нам рукою» та «десятки усміхнених облич у вікнах»¹²⁹, - виявляють несподівану радість та спокій»¹³⁰, що для журналіста слугує уособленням «атмосфери спокою»¹³¹, яка настає з приходом переможної австрійсько-німецької армії. Те саме можна сказати і про мешканців Львова - одних з головних героїв тексту Пухоля. Чоловіки та жінки в його словах є оприявленням тієї урочистості, яку мала подія визволення міста з російської окупації. Складається враження, що перші дні всі

¹²⁷Там само.

¹²⁸Там само.

¹²⁹Там само.

¹³⁰Там само.

¹³¹Там само.

львів'яни невпинно святкували: «шикарні кафе міста відкриваються сьогодні ввечері та всюди багатолюдно. Люди, одягнені наче не вечірку, не бажають спати. Постійно чути співи...»¹³².

Інший цікавий бік, з якого можна розглянути тексти Пухоля - це те, як вони репрезентують ставлення містян та селян до самої війни. Перший блок зовсім позбавлений цих характеристик, але ось другий має досить промовисті описи. В розповіді іспанця не знайти і натяку на емоції страху чи засудження воєнних дій. Люди не розглядаються журналістом як носії будь-яких інших думок, крім тих, що стоять на захисті образу союзних військ, які мають витіснити царську армію. Примітно, що і самого автора не надто цікавлять особисті історії пересічних людей. Не ставлячи їм майже ніяких питань і не намагаючись дізнатися про реалії пережиття війни, Пухоль транслює мікроісторію фронту, яка вигідна йому, як кореспонденту германофільської газети «АВС». Жителі розглядаються ним скоріше як збірна спільнота, що оприявнює позитивні настрої. Набагато більшого емоційного значення журналіст надає умовам їхнього життя. Стає очевидним, що авторові значно легше трактувати та оцінювати те, що він може бачити на власні очі. Описування фізичних маркерів фронту не потребує додаткових пояснень та перекладу, тому іспанський кореспондент, якщо і говорить про негативний бік війни, то не за допомогою людських історій та їх переживань, а використовуючи населення як один з елементів візуального сприйняття території. Наприклад, рухаючись у бік Кракова, автор так описує сільську місцевість: «у багатьох місцях вона дуже пустельна. З багатьох сіл жителі просто втекли ще десять місяців тому і лише зараз починають повертатись назад. Вздовж доріг жінки та діти щоразу починають підстрибувати, коли бачать наш автомобіль. Деякі села досі занедбані, а бідні будинки, що не були зруйновані, тепер порожні... І лише одна стара жінка, яка здається вже і забула про свій вік, стоїть самотня, притулившись до навстіж відчинених дверей»¹³³.

¹³²Там само.

¹³³Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / JuanPujol // ABC. - 26.07.1915.

В текстах Пухоля видимі наслідки збройного протистояння резонують принесеним військами відчуттям миру. І в цьому відчутті «навіть квакання жаб на березі Дунайця сприяє розвіянню зацикленості на війні»¹³⁴, що в свою чергу дозволяє людям почати повертатись до звичних традицій та укладів. Так, віддаляючись на захід від Перемишля Хуан Пухоль випадає нагода спостерігати народні гуляння на свято Івана Купала, яке журналіст називає на іспанський стиль «Noche de San Juan», що має схожу обрядовість і традиційно відзначається також в ніч з 23 на 24 червня. Це провокує певні ностальгійні переживання за Батьківщиною, які автор описує на сторінках газети, порівнюючи ритуальні вияви свята в обох країнах: «пізнім днем у маленьких селах молоді люди розпалюють великі багаття і з ревом стрибають навколо них. Вони співають дитячих пісень на досі незрозумілою для нас польською мовою... Ясної ночі багаття потроху множаться і серед нічної тиші доносяться звуки акордеону»¹³⁵.

2.4. Воєнне повсякдення

Закладаючи символічні змісти в свій репортаж, Хуан Пухоль з методичною послідовністю вплітає в тексти фрагменти, які мали на меті прославити переможний марш австрійсько-німецьких військ і показати читачеві газети «АВС», що витіснення росіян з окупованих міст Галичини було не випадковістю, а цілеспрямованою військовою кампанією, на успіх якої були покладені значні матеріальні та людські інвестиції. За журналістом, незламний дух союзної армії формувався не лише вищими та нижчими військовими чинами, а й технічними та промисловими ресурсами, які дозволяли збройним силам активно протистояти противнику. Зображуючи війну зсередини, автор часто вдається до характеристики технічного забезпечення військ. Виразно це видно в оповіді про визволений Львів, де описуючи святкову атмосферу міста, Пухоль також зазначає, що на вулицях все населення ніби змішалось з незліченною кількістю

¹³⁴Там само.

¹³⁵Там само.

транспорту, що невпинно просувається дорогами Лемберга¹³⁶. Там же він може спостерігати за рухом артилерійської зброї, яку автор, з художньою майстерністю літератора, порівнює з міфічними та непереможними звірами: «з подивом і повагою ми споглядаємо цих чудовиськ... - це не просто інертні машини. Їхня груба шкіра робить їх схожими на гігантських і казкових тварин, що прикуті ланцюгами до сталевих платформ, а їхню лють з легкістю можуть пробудити командні голови їх власників»¹³⁷. Змістовно порівнявши в одному пасажі тексту зброю та фантастичних звірів, автор досягає своєї мети - він підкреслює велич армії, в розпорядженні якої були не лише гвинтівки та інші види вогнепальної зброї, які він також бачить на вулицях Львова, а й великі батареї 12-дюймових мінометів¹³⁸. Пробіжня інформація про продовольче забезпечення військ та їх злагоджену роботу з'являється і в клаптику тексту, де Пухоль описує дорогу до Городка: «у нашому напрямку рухається нескінченна колона конвоїв, вантажівок і фургонів, доверху заповнених провізією. У зворотному напрямку прибувають порожні фури, які прямують до складів продуктів харчування та боєприпасів і повертаються щораз без затримки після завантаження. І кожен дає їм дорогу»¹³⁹. Схожу інформацію зустрічаємо і дещо згодом, коли журналіст згадує про нескінченну череду поїздів та автомобілів, «завантажених їжею та військовими матеріалами»¹⁴⁰, поблизу Львова. Це все дозволяє автору також невимушено підкреслити і швидкість, з якою переможним військам вдавалося відновлювати пошкоджені стратегічні об'єкти, так вже за 5 днів після звільнення Лемберга, пише кореспондент, залізничний шлях, що сполучав Відень та столицю Галичини було відновлено¹⁴¹. З такою самою «неймовірною швидкістю»¹⁴² відбувалося відновлення мостів та доріг.

Ніякі військові успіхи неможливі без людей, які, досить часто ціною власних життів, воюють за загальнодержавні інтереси, і це розумів сам Пухоль.

¹³⁶Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. III /JuanPujol // ABC. - 24.07.1915.

¹³⁷Там само.

¹³⁸Там само.

¹³⁹Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915.

¹⁴⁰Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / JuanPujol // ABC. - 26.07.1915.

¹⁴¹Там само.

¹⁴²Там само.

Саме зображення військовослужбовців під час їхнього наступу на схід стало однією зі складових опису майже кожного населеного пункту мандрівки. Майже завжди перед читачами постає не історія спостереження чи знайомства з конкретним солдатом на передовій, Пухоля радше цікавлять моменти, коли він може описати масштабність військової служби австрійців та німців. Іdealізований образ тисячної армії характерний для багатьох випусків репортажу. Так, описуючи ситуацію в Городку, журналіст каже, що маленька міська площа переповнена піхотними полками, які майже невпинно продовжують свій східний рух¹⁴³. У самому ж Львові солдат ще більше і більшість - це офіцери, які зупиняються у місті тільки аби поїсти, далі ж вони, окрилені своєю перемогою, «продовжують переслідувати росіян»¹⁴⁴. Поміж них столиця наповнена і кіннотою, яка безперервно та голосно рухається містом. Такі характерні стилю Хуана Пухоля описи віднаходимо і в першій частині записів кореспондента. З легкістю автор вплітає в описи життя прифронтових міст розлогі зображення союзницьких військ. До прикладу, Краків журналіст занотовує таким чином: «...місто повне австрійських і німецьких батальйонів, артилерійських батарей, тисяч танків і вантажівок, кавалерійських патрулів, що їздять туди-сюди, а повітря переповнене чутками про торжество»¹⁴⁵, - все це має підтримати загальне враження “надлюдської величі” союзницької армії, яка до останнього бореться з ворогом.

«Вся Галичина - це одне величезне кладовище»¹⁴⁶ - так характеризує територію Східного фронту лейтенант Ріппель. Ці слова, сказані чоловіком десь в околицях Львова, чи не найкраще описують те, що Хуан Пухоль міг бачити на власні очі і те, що описував своїм читачам. Тисячі мертвих та поранених - ось ще одна реальність будь-яких воєнних дій. Це ціна перемоги, про яку іспанський журналіст пише з розумінням всієї фатальності ситуації.

¹⁴³Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915.

¹⁴⁴Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. IV / Juan Pujol // ABC. - 25.07.1915.

¹⁴⁵Pujol J. ABC EN LA GUERRA IX / Juan Pujol. // ABC. - 15.06.1915

¹⁴⁶Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

Для першого блоку статей характерні декілька описів тіл мертвих росіян, які Пухоль разом зі своїми супутниками знаходили в царських окопах, коли, використовуючи багнети, як палиці, чоловіки перевертають гори покинутих плащів в бійницях, сподіваючись знайти «щось цікаве»¹⁴⁷. І вони таки знаходять, – тіло мертвого росіянина (див. *Додаток 14*). «Я стримуюсь аби не закричати, – описує цю неочікуваність журналіст, – бо перед моїми очима, далі в бійниці, лежить мертвий, обличчям догори з рушницею в одній руці, в той час як друга – повна набоїв»¹⁴⁸. Тут від кореспондента вартувало б очікувати пропагандистський опис про полегло в бою ворога, однак, натомість Пухоль зображає героїчну смерть чоловіка: “випадкова смерть. Велике чорне обличчя з напіввідкритими вустами, затуманені очі. Складається враження, що мертвий із зарядженою рушницею в руках поліг у боротьбі, австрійська куля потрапила йому в саме серце»¹⁴⁹. Тема смерті не раз з’являється у репортажах Х. Пухоля. У селищі Лужне група спостерігачів відвідала місцеве кладовище (див. *Додаток 15*), де поховані австрійці: «Могили здіймаються вгору серед великих груд землі, що позначають місце спокою солдат, які ще позавчора були живими. На них – дерев’яні хрести, нефарбовані, з вирізьбленим номером полку, до якого вони належали. Їх небагато, на деяких навіть є імена, написані олівцем якимось вірним товаришем»¹⁵⁰.

Що типово є для розповіді Пухоля в другій частині подорожі, так це те, як він нібито навмисне показує читачеві, як можна сприймати війну через дві протилежні характеристики - смерть та радість. Ці дві реальності змінюють одне одну протягом всієї його розповіді. Навіть виїжджаючи за територію Львова - міста, що святкує перемогу, - кореспондент підмічає всюдипроникний радісний настрій. У містечку повно «урочисто одягнених»¹⁵¹ селян, які невпинно вітають колону автомобілів, в яких пересувається експедиція. Проте на тому піднесена манера оповіді іспанського автора змінюється черговим усвідомленням всіх

¹⁴⁷Pujol J. ABC EN LA GUERRA X / JuanPujol. // ABC.– 14.06.1915

¹⁴⁸Там само.

¹⁴⁹Там само.

¹⁵⁰Pujol J. ABC EN LA GUERRA VIII / JuanPujol. // ABC.– 13.06.1915

¹⁵¹Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. III /JuanPujol // ABC. - 24.07.1915.

жахіть, які приносить у людські життя війна. «Зараз я борюся між бажанням розповісти про все, що бачив, і з жахом, що потрібно згадати все знову»¹⁵² - так починає газетяр опис нещодавнього поля бою: «ці позиції були побиті австрійською артилерією. Земля вся перевернута, як після низки землетрусів»¹⁵³. Але те, що вони бачать за мить вражає чоловіків значно більше: «Мертві! Ось труп! І тут ще! І тут!»¹⁵⁴. В ямі, яку зробив 30-сантиметровий снаряд вони помічають сім трупів, більшість з яких без кінцівок чи з частиною грудної клітини. «Будьте обережні. Тут ще один росіянин!»¹⁵⁵ - кричать вони одне одному. З цього рядку можна помітити ще одну характерну для текстів Пухоль особливість - майже завжди він описує полеглих в бою російських солдат, австрійців чи ж німців автор з незрозумілих причин оминає. З одного боку, це можна спробувати пояснити тим, що кількісно зображуючи саме мертвих росіян журналіст намагається ще в один спосіб наголосити на силі союзницької армії. З іншого боку, бачимо з яким людяним смутком Пухоль описує ворогів, які «в безтурботному сні полягли вже блідими і знекровленими, закрученими в абсурдні позиції і відкинуті вибухом на великі відстані»¹⁵⁶. Говорячи про мертвих, журналіст перестає ділити воїнів на «своїх» і «чужих», полегли в бою для нього це герої, журба про яких «посмішно засипана купами землі»¹⁵⁷. Анонімних поховань на території фронту, за словами автора, настільки багато що «жоден мандрівник не буде мати сил зупинитись біля кожного з них»¹⁵⁸. Деякі з них «зворушливо і нашвидкоруч»¹⁵⁹ впорядковані окремо для кожного загиблого, а деякі представляють собою один великий хрест, який символізує місце поховання цілого легіону. Такі пам'ятники, описує Пухоль, зазвичай робляться просто з ящиків з під російських боєприпасів, а гарматні снаряди прикрашають їх зверху, наче справжні вершники на коні¹⁶⁰. З тексту можна

¹⁵²Там само.

¹⁵³Там само.

¹⁵⁴Там само.

¹⁵⁵Там само.

¹⁵⁶Там само.

¹⁵⁷Там само.

¹⁵⁸Там само.

¹⁵⁹Там само.

¹⁶⁰Там само.

дізнатись і те, як був організований процес формування групових могил. Кореспондент, спостерігаючи на власні очі у Львові, описує, що для цього на місце недавнього бою приїжджала спеціально організована група робітників, які безпристрасно проводять поховання в самих траншеях, записуючи вбитих просто землею. За цим всім дійством, як на авансцені, спостерігають глядачі - міські жителі, які масово збираються біля окопів аби задовольнити свою цікавість¹⁶¹. Схожу картину Х. Пухоль спостерігав і в містечку Ліманова. На фотографії, що була опубліковано разом з останнім виданим репортажем можна розібрати руїни околиць міста, де, відповідно до підпису, планувалося організувати місце для групового поховання померлих солдат (див. *Додаток 16*). Поруч з цією фотографією бачимо і ще один знімок. На ньому чітко видно вже огорожене дерев'яними гілками кладовище, де поховані німецькі та австрійсько-угорські померлі. Погана якість зображень заважає говорити з точною впевненістю про те, що зображено на фото, однак, можемо розібрати, що на передньому плані височіє чи не єдиний дерев'яний хрест з фотографією померлого. Скоріш за все це був чоловік середнього віку та високого звання, особу якого вдалося ідентифікувати та відзначити пошаною. Але були і ті солдати, пам'ять про яких була назавжди похована в окопах, на місці яких вже дуже скоро, розмірковує кореспондент, якийсь безіменний селянин почне свою звичну роботу. З цих багаточисельних рядків тексту можемо побачити те, що іспанець розумів фронт не лише як місце перемоги, а й як місце смерті. Причому смерть як росіянина, так і австрійця чи німця сприймається Пухолем з однаковою тугою, що засвідчує його неоднозначне маркування ворога.

2.5. Образ ворога

В першій частині репортажу Пухоль, дотримуючись законів популіського тексту, вдавався до детального описування суті військової кампанії квітня - травня 1915 року, що можливо і не було аж надто цікаво пересічному іспанському читачеві газети, але робило розуміння перемоги в Горлицькій битві

¹⁶¹Там само.

очевидно важливим. Пухоль зазначає, що наступ австрійців не був таким легким, як це може спочатку здатись. Вузькість угорського перевалу і чисельна перевага росіян, пише автор, змусили австрійців нагромадити величезну кількість артилерії та досвідчених піхотних військ біля Горлиці, та здійснити цю «ризиковану операцію» з тилу¹⁶². Зустрічаємо тут й інше втілення пропагандистських ідей не лише в риторичі мовлення, а й в неправдивих інформаційних даних, що подає Пухоль. Так, автор намагається возвеличити армію, говорячи, що австрійсько-німецькі війська боролись у співвідношенні 1:8¹⁶³. Насправді ці війська переважали в артилерії та кількості боєприпасів, а піхотні сили німецького фельдмаршала Августа фон Макензена насправді вдвічі переважали росіян¹⁶⁴.

Що ж стосується другої частини подорожі, нотатки про яку були опубліковані в липні місяці, то тут автор обирає іншу пропагандистську тактику: він говорить про важливість наступу союзних військ за допомогою зображення емоційного піднесення населення, що поєднувалось з тотальним відчуттям вдячності австро-німецьким визволителям, а доповнює ці описи розлогими роздумами про причини відступу царських військ. Обговорюючи програшне становище противника зі своїм супутником офіцером Ріппелем, Хуан Пухоль висловлюю свої роздуми про російську армію: «їхнє розгромлення виглядає дуже захоплююче. Вони ще протягом багатьох місяців будуть не здатні повторити свої минулі тріумфи»¹⁶⁵. Проте, аби перемога союзницьких військ в операції виглядала більш «грандіозною та величною»¹⁶⁶, Пухоль також вдається до конструювання образу серйозного ворога, боротьба з якими вимагала від австро-німців доброї організації справи та відповідної відваги. Відзначаючи хоробрість царських військ, їх військову майстерність та гідність відступу, кореспондент пише: «...росіяни, на мій погляд, становлять гарно керовану орду,

¹⁶²Pujol J. ABC EN LA GUERRA X / JuanPujol. // ABC.– 15.06.1915

¹⁶³Там само.

¹⁶⁴Науменко К.Є. Горлицька битва 1915//Енциклопедія історії України:Т.2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - Київ: Наукова думка", 2004. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Gorlycka_bytva_1915.

¹⁶⁵Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

¹⁶⁶Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

наділену неймовірною силою опору та агресії»¹⁶⁷. Незважаючи на те, що російські війська змогли гарно проявити себе на полі бою, їх відступ з Галичини, що супроводжується значними матеріальними та моральними втратами, автор пов'язує з неповноцінністю артилерійного забезпечення. Тут сам Пухоль, називаючи себе «цілком позбавленим досвіду у військовому мистецтві»¹⁶⁸, знаходить підтвердження своїм припущенням у роздумах аргентинського консула, з яким іспанець обговорював причини поразки противника. Аби підтвердити це автор наводить власні спостереження і переповідає, що за час подорожі по лінії фронту за кожної можливості він відвідував і австрійсько-німецькі, і російські позиції. Це дає йому підстави робити висновок, що останні знаходились в стані тотальної нестачі артилерії, адже «в абсолютно всіх випадках російські укриття були покриті гарматними снарядами різних калібрів, проте мені навряд чи вдавалося знайти залишки російських боєприпасів на австро-німецьких позиціях. І річ не в тому, що росіяни притримували їх до більш важливої кампанії, бо ця безперечно вартувала того, аби використати всі наявні запаси до останнього. Логічним виглядає, що вони просто не мали чим воювати»¹⁶⁹. Ця теза, описана Пухолем на сторінках другої частини репортажу, підтримує і інше його твердження про програшне становище супротивника. У одному з останніх випусків першого циклу автор наголосив на тотальній нестачі провізії, яка виникла в результаті того, що австрійцям вдалося перерізати продовольче й технічне постачання. «У російських окопах, – пише Пухоль, – їжі й амуніції на один день. Їм бракує всього... військо відступає, залишаючи позаду себе пустелю»¹⁷⁰.

Стримано Пухоль розповідає і про пересічну ситуацію на фронті - «вчорашніх володарів у полоні»¹⁷¹ – групи російських полонених, які, як ми бачили у першій частині подорожі, своєю чисельністю змінювали зовнішній вигляд населених пунктів (див. *Додаток 18*). Проте цього разу, окрім загальної

¹⁶⁷Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. III /JuanPujol // ABC. - 24.07.1915.

¹⁶⁸Там само.

¹⁶⁹Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

¹⁷⁰Pujol J. ABC EN LA GUERRA. IX / Juan Pujol // ABC. -14.06.1915.

¹⁷¹Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

характеристики присутності в'язнів, Пухоля подає і дві важливі характеристики цього аспекту війни, обидві з яких показують нам ставлення австро-німців до своїх бранців. Спостерігаючи колони полонених по дорозі в Самбір кореспондент розповідає, що росіян використовують як робочу силу для відбудови пошкоджених доріг, якими ж ці полонені рухаються до місць свого майбутнього утримання. Більше того, журналіст розповідає про гуманне поводження з бранцями – так зі встановленою періодичністю колони мають час на відпочинок та на прийом їжі, під час якого росіян годують «такою самою їжею, що ї австрійських солдат»¹⁷². Інший раз, коли Пухоля має можливість спостерігати за рухом полонених трапляється у Львові. Там, при світлі вуличних ліхтарів, він бачить роззброєних чоловіків з рюкзаками на спинах, які йдуть, опустивши свої голови. З тексту зчитується, які тріумфальні емоції викликає ця хода переможених не лише у нього, а й у інших спостерігачів, які збігаються аби побачити вчорашніх переможців у полоні і вся «урочистість та велич цієї події топить злість у горлі»¹⁷³.

Для репортажу Пухоля характерним є і інший образ росіян – не той, що викликає цікавість або співчуття, а той, що символізує страх та небезпеку. Це, з одного боку, є ще одним способом моделювання портрету сильного ворога, боротьба з яким є складною справою, а з іншого боку – це спосіб демонізації супротивника, що має на меті викликати у читача підсвідоме виправдання дій союзницької армії, яка має за будь-якої ціни перемогти зло. Вперше зіштовхуємось з такою характеристикою в пасажі про зустріч Пухоля з командиром Генерального штабу, коли останній дає дозвіл експедиції вирушити з бік щойно звільненого Львова. Одразу ж після цього повідомлення, командир перепитує у чоловіків чи вміють вони стріляти з автоматичних пістолетів, які, разом з боєприпасами, знаходяться в їхньому автомобілі. На здивований погляд Пухоля, командир відповідає, що він не хоче їх лякати, але вони повинні бути готові, що на під'їздах до міста з будь-якого боку може вибігти якийсь

¹⁷²Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

¹⁷³Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915.

російський солдат, який загубився в лісі, тож їм буде важливо спромогтися захистити себе. Але мабуть найбільш жорстокими росіяни постають в оповіді сестри аргентинського консула Марії-Анхеліки, розмові з якою Хуан Пухоль присвячує весь четвертий випуск репортажу. Так молода жінка розповідає, що як тільки но російські війська зрозуміли всю безвихідь свого становище та необхідність виходу з міста, вони наказали «всім жителям міста та околиць чоловічої статі, що здатні носити зброю, у віці від вісімнадцяти до п'ятдесяти років слідувати за ними»¹⁷⁴. Для підтвердження цієї оповіді журналіст додає до репортажу і фотографію, зроблену його супутником Ріппелем невідомого дня. На ній видно натовп з близька сотні людей, серед яких можемо розібрати як і місцеве жіноче та чоловіче населення, так і декількох офіцерів. Фото підписане словами: «Евакуація Львова. Місто Львів, яке супроводжує до околиць своїх жителів чоловічої статі, яких росіян забирають з собою у якості полонених» (див. *Додаток 17*).

Один з офіціантів, який обслуговував Пухоля у львівському готелі мав також бути вивезений як бранець, але він, як і велика кількість інших чоловіків, спромоглися втекти, переховуючись в різних невідомих місцях. Так цей молодий хлопець розповідає, що провів три дні і три ночі в каналізації міста, терплячи справу та голод і лише «надія на вільність» давала йому сили пережити ті страшні дні. Трохи пізніше сам Пухоль, висловлюючи між рядками своє ставлення до росіян, перепитує у Марії - Анхеліки: «Невже ти не боялась росіян?», - на що дівчина дає очікувану відповідь: «спочатку – так». Однак, непередбачуваним став для неї їх зовнішній вигляд: «...вони увійшли в місто, як мурашник, тисячами, але дуже впорядковано. Всі вони виглядали дуже чистими і були вбрані у форму». Незважаючи на свою зовнішню ошатність, майже відразу вони почали чинити гвалт, характерний жителів «таємничої Росії»: «вночі з єврейських будинків, що біля консульства лунали крики. Їх козацькі патрулі проходили вулицями демонструючи всім свої рушниці. Подекуди лунали

¹⁷⁴Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. IV / Juan Pujol // ABC. - 25.07.1915.

постріли. Було вбито багато людей»¹⁷⁵. І хоча згодом окупація проходила більш мирно, проте в останні три ночі перед входом австро-німців в місті знову почали лунати голоси насилля: «вони грабували склади, знову вбивали євреїв. До самого світанку лунали звуки розстрілів»¹⁷⁶. Ця емоційна оповідь увінчує власний наратив Хуана Пухоля – того, хто прибув на Східний фронт із певною місією, окресленою між рядками вже в першому репортажі: описати театр бойових дій та щойно визволений Львів на замовлення Генерального штабу і монархічної іспаномовної газети “ABC”.

¹⁷⁵Там само.

¹⁷⁶Там само.

ВИСНОВКИ

На підставі опрацьованих інформаційних повідомлень іспанських журналістів про Східний фронт на штальних газети «АВС», на тлі яких постають дві частини репортажу кореспондента Хуана Пухоля про його перебування на території австрійської Галичини досліджено знання, уявлення та спосіб сприйняття іспанцями земель, що лежать на схід від географічно, культурно та ментально близького для них простору Західної Європи. Журналісти, які протягом першої половини 1915 року активно описували події на Східному фронті в багаточислених рубриках газети, оприявнювали в своїх словах не лише ті судження про Схід, якими вони послуговувалися в рамках воєнних подій, а й мимоволі формували соціокультурні уявлення своїх читачів про ті землі та народи, де проходила війна.

Простеживши трансформацію європейських переконань і оцінок територій Центрально-Східної Європи від епохи Просвітництва до першої третини ХХ ст. можемо стверджувати про існування багаторівневих орієнталістських маркерів, якими послуговувалися іспанські журналісти, описуючи лінію Східного фронту. Ці ідеологеми знаходимо і у щоденникових записах Хуана Пухоля, що містять свідомі елементи пропаганди на користь австрійсько-німецьких військ. Цей публіцистичний опис постає перед читачем у формі ментальної карти, яка відображає реальність такою, якою її формує автор на основі власних переконань, упереджень та мотивів. Репортажі Хуана Пухоля є свідомо неточними, адже описують простір і людей у ньому під час війни, яка так чи інакше внесла свої корективи не лише в зовнішній вигляд міст на містечок, а й змінила тисячі людських життів. Проблема текстів іспанця полягає саме в тому, що автор не акцентує увагу на тому, що його бачення Галичини викрєвлене реальністю війни. Для нього те, що він встиг побачити, знаходячись декілька місяців на Східному фронті є образом земель на сучасному польсько-українському прикордонні. Втім трансляція цього образу дозволяє виявити варіативність поглядів на один і той самий простір, на його неоднозначність,

незвичність та незвіданість. Оповіті радше легендами та переказами, ці землі залишалися малознаними. Не дарма в тексті Пухоля зустрічаємо опис Росії за допомогою епітета «таємнича». Однак, кінець XIX – початок XX ст. можна окреслити як час, коли умовна відокремленість двох частин Європи все ж почала стиратися. Поступове наростання конфлікту, разом з розширенням театру бойових дій, стали об'єднаним чинником. «Нові» нації та регіони, що поступово стали з'являтися не лише на географічній карті Європи, а й буденній розмові та на шпальтах газет, почали формувати потребу в нових джерелах інформації, які б могли зруйнувати ту таємничість, якою був наділений схід Європи.

Дотримуючись поставленого завдання у дослідженні на прикладі газети «АВС» оприявлено контекст розвитку іспанської періодики в час стрімких геополітичних трансформацій європейського континенту, а також початку масштабного збройного конфлікту 1914–1918 рр.. Якісна типографія, невеликий розмір, доступна ціна та обширна інформаційна стрічка – ось причини, за яких видання в проміжок між 1905 та 1918 років змогло збільшити свій тираж майже в чотири рази. Крім того, залучення до роботи великої кількості журналістів, які фізично знаходилися не лише в головних столицях Європи, а й були відправлені на обидва фронти, дозволило газеті проводити інформаційну політику, направлену не лише на збереження монархічного устрою Іспанії, а й вияскравлення неофіційних, втім добре помітних, германофільських поглядів. Життєписи Антоніо Аспейтуа, Роберта Шнайдера та Хуана Пухоля показують, що, знаходячись в різних країнах, послуговуючись різним життєвим досвідом, віком, особистими поглядами та суспільно-політичними мотивами вони всі писали вигідні поглядам «АВС» тексти, при цьому «відкриваючи» для себе та своїх читачів землі Галичини.

Застосування принципів кейс-стаді дослідження для обмеженого та тематично відокремленого вивчення образу Львова та Галичини на сторінках «АВС» з січня по липень 1915 року дозволило побачити маркування простору лише з урахуванням контексту існування цього випадку та його внутрішніх залежних. Випадок Львова був обраний для такого дослідження, спираючись на

прогандистське значення, яке мало місто в текстах Хуана Пухоля, а також на загальній важливості політико-адміністративного центру Галичини в історії війни на Східному фронті. Дослідження в межах обраної системи хоч і не дозволило говорити про узагальнення всіх схожих випадків, але дало змогу виокремити тенденції до збільшення зацікавленості іспаномовного видання в інформації про Львів, які хвилеподібно наростали безпосередньо перед звільненням міста з-під російської окупації, а також знайшли своє виявлення ще місяць після того. Місто, назва якого фігурує ледь не в кожному з випусків газети в обраний проміжок часу показує, що більшість згадок про Львів можна підпорядкувати тематиці війни і говорити про місто як про одну з основних точок на військовій карті того періоду, відвоювання якої має стати вирішальним етапом всієї військової кампанії на Сході Європи. Пізніші свідчення показують намагання редакції газети перетворити мало знану, хоч і важливу, точку на карті на суцільний та яскравий образ столиці Галичини, змагання за яку однозначно вартувало всіх покладених матеріальних та людських жертв. Образ Львова зі сторінок репортажу Хуана Пухоля підтримує це прагнення. Можливість на власні очі побачити відвоюване місто разом з перспективою стати першим журналістом, який увійшов до столиці Галичини разом з переможними військами відверто зачарувувала автора. Вже на під'їздах до Львова помічаємо як журналіст починає протиставляти зруйновані містечка та села цивілізованому місту. Місто позбавлене ознак гнітючої-руйнівної сили війни та відсталості пересічного простору сільської місцевості. Натомість Львів та його жителі – це втілення бажаної радості перемоги місті, яке має всі ознаки європейської столиці.

Зовсім по іншому сприймався образ приміського простору – понівеченого, повного військ, поранених, померлих та полонених, до того ж позбавленого звичних для іспанця умов життя. Ці образи Східної Європи містять також і суб'єктивні погляди авторів, що були сформовані під впливом поширених стереотипів про відмінність невідомих східних земель від добре вивченої та модернізованої Старої Європи. Концепція орієнталізму Е.Саїда теоретично обґрунтовує виявлені у дослідженні прямі й опосередковані ознаки культурної

переваги Західної Європи. Підтвердження цьому знаходимо у порівняннях і стилістичних концептах, які доносять до читачів ознаки відмінного польського та єврейського образів, їх побутових укладів і релігійної поведінки, в яких автор знаходить не лише традиційні, а й архаїчні елементи. Це можна трактувати як підкреслення відсталості, дивакуватості населення австрійської Галичини. Вони, однак, не сприймаються кореспондентом з цілком негативної, осуджувальної точки зору, а є, радше, констатацією вже відомих Х. Пухоллю фактів, на основі яких він творить власне сприйняття території та її місцевих жителів.

На жаль, друга частина розповіді Хуана Пухоля не мала свого завершення, адже, як повідомила редакція газети післямовою, пакет з останніми записами кореспондента зі Східного фронту загубився під час їх транспортування до Мадрида. Незнаними лишаються фінальні описи, роздуми та висновки іспанського кореспондента про його перебування в Галичині. Однак, цікаво, що досить схожим маршрутом вже наступного року вирушив і Антоніо Аспейтуа, записи якого також публікувала газета «АВС». Він не лише відвідав більшість з точок на карті Пухоля, а й реферував до свого попередника. Втім, ці статті ще чекають свого опрацювання і стануть важливою частиною в темі висвітлення уявлень іспанців населення та землі Центрально-Східної Європи початку ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Antonio Azpeitua, ABC EN BERLIN / La marcha hacia Lemberg // ABC. - 07.06.1915.
2. Antonio Azpeitua. ABC EN BERLIN / Las ultimas operaciones // ABC. - 26.05.1915.
3. Antonio Azpeitua. ABC EN BERLIN / Objetivo Economico // ABC. - 19.07.1915.
4. El domingo falleció Don Juan Pujol // ABC – 24.01.1967.
5. La guerra. Las operaciones en oriente // ABC. – 21.06.1915. – C. 22.
6. La situación militar. En oriente // ABC. – 16.05.1915. – C. 8.
7. La situación militar. En oriente // ABC. – 30.05.1915. – C. 8.
8. La situación militar. En oriente // ABC. – 16.06.1915. – C. 7.
9. Las operaciones en oriente. El avance austro-aleman sobre Lemberg // ABC. - 15.06.1915. - C.8.
10. Las operaciones en oriente. La batalla de los Cárpatos // ABC. - 16.04.1915. - C.12.
11. Las operaciones en oriente. La resistencia de Przemysl // ABC. - 01.04.1915. - C.10.
12. Las operaciones en oriente. Toma de Lemberg // ABC. - 24.06.1915.
13. Los candidatos de la Coalición de Derechas ante la opinión: Don Domingo Tejera de Quesada // ABC. – 11.09.1933.
14. Robert Scheider. MIRANDO A LA GUERRA / No está bien, no está bien... // ABC. - 03.05.1915.
15. Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.
16. Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. II / Juan Pujol // ABC. - 23.07.1915.

- 17.Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRORUSO. III / Juan Pujol // ABC. - 24.07.1915.
- 18.Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRORUSO. IV / Juan Pujol // ABC. - 25.07.1915.
- 19.Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRORUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.
- 20.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. I / Juan Pujol // ABC. – 06.06.1915.
- 21.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. II / Juan Pujol // ABC. – 07.06.1915.
- 22.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. III / Juan Pujol // ABC. – 08.06.1915.
- 23.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. IV / Juan Pujol // ABC. – 09.06.1915.
- 24.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. V / Juan Pujol // ABC. – 10.06.1915.
- 25.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. VI / Juan Pujol // ABC. – 11.06.1915.
- 26.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. VII / Juan Pujol // ABC. – 12.06.1915.
- 27.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. VIII/ Juan Pujol // ABC. – 13.06.1915.
- 28.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. IX / Juan Pujol // ABC. – 14.06.1915.
- 29.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. X / Juan Pujol // ABC. – 15.06.1915.
- 30.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. XI / Juan Pujol // ABC. – 16.06.1915.
- 31.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. XII / Juan Pujol // ABC. – 17.06.1915.
- 32.Pujol J. ABC EN LA GUERRA. XIII / Juan Pujol // ABC. – 17.06.1915.

Історіографія

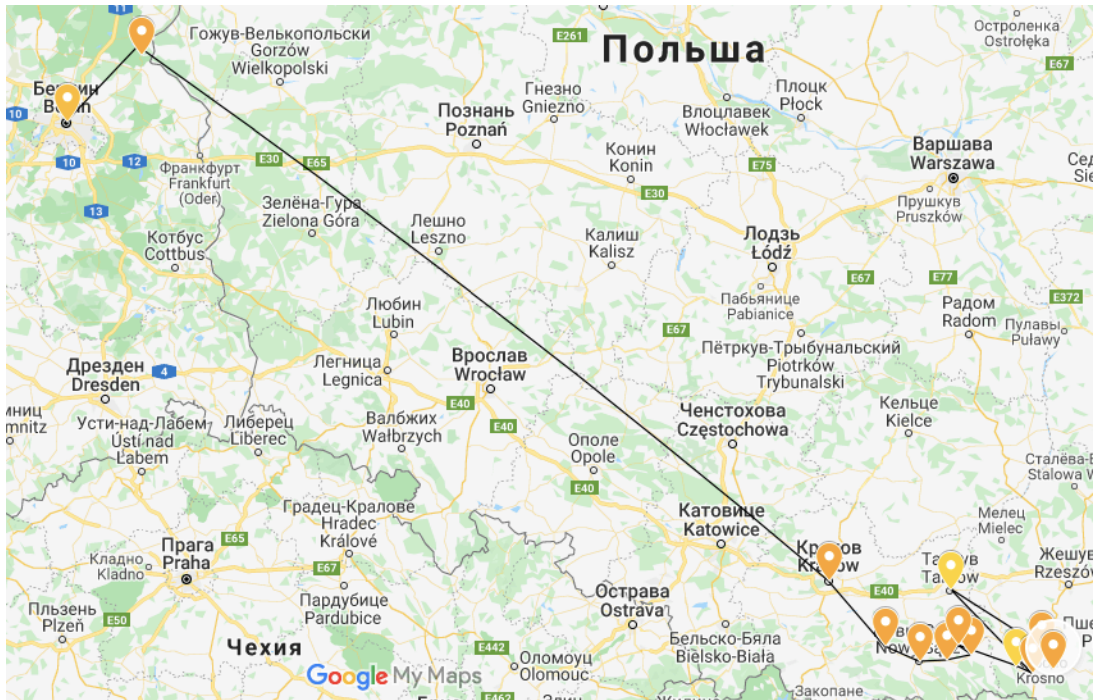
1. Болдырева И.Б. Консервативная газета «ABC» в системе качественной печати Испании : автореф. дис. науч. степени канд. фил. наук : спец. 10.01.10 "Журналистика" / Болдырева И. Б. – Москва, 2011. – 20 с.
2. Особенности развития испанской прессы на рубеже XIX–XX столетий/И. Б. Болдырева // Вестник РУДН. – 2010. – No4. – 12 с.
3. Вульф Л. Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва / Пер. з англ. С. Біленького. – Київ: Критика, 2009. – 592 с.
4. Науменко К.Є. Горлицька битва 1915//Енциклопедія історії України:Т.2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії

- України. - Київ: Наукова думка", 2004. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Gorlycka_bytva_1915
5. Роджер М. Даунз, Девід Сті: Когнітивні карти. Світ у наших головах. Нью-Йорк 1982. С- 23
 6. Саїд Е. Орієнталізм. – Київ: В-о Соломії Павличко «Основи», 2001. - 511 с.
 7. Chuma B. Entreabriendo la Europa del Este: Ucrania en la prensa española durante los años 1914–1920 / Bohdan Chuma // *Lingua et vita*. – Ročník V. – Číslo 10/2016. – Bratislava: Ekonomická Univerzita v Bratislave, 2016. – P. 122–132.
 8. Flyvbjerg B. Five Misunderstandings About Case-Study Research [Електронний ресурс] / Bent Flyvbjerg // *Qualitative Inquiry*. – 2006. – Режимдоступу:
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1077800405284363>.
 9. Girón Garrote J. Javier Bueno [Електронний ресурс] / José Girón Garrote // *Real Academia de la historia* – Режимдоступу:
<http://dbe.rah.es/biografias/61373/javier-bueno-bueno>.
 10. Marcos Á. Prensa y Guerra Civil en Asturias. De las elecciones del Frente Popular a la caída de Gijón (1936-1937) / Álvaro Marcos. – Avilés: Azucel, 2008.
 11. Pizarroso Quintero A. El periodismo en el primer tercio del siglo XX. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://arbor.revistas.csic.es/index.php/arbor/article/view/1189/1194>
 12. Ruiz D. Insurrección defensiva y revolución obrera. El octubre español de 1934 / David Ruiz. – Barcelona: Labor, 1988. – 96 с.
 13. Rury J. The Power and Limitations of Historical Case Study: A Consideration of Postwar African American Educational Experience [Електронний ресурс] / John L Rury // *Social and Education History*. – 2014. – Режимдоступудоресурсу:
<https://www.redalyc.org/pdf/3170/317032461006.pdf>

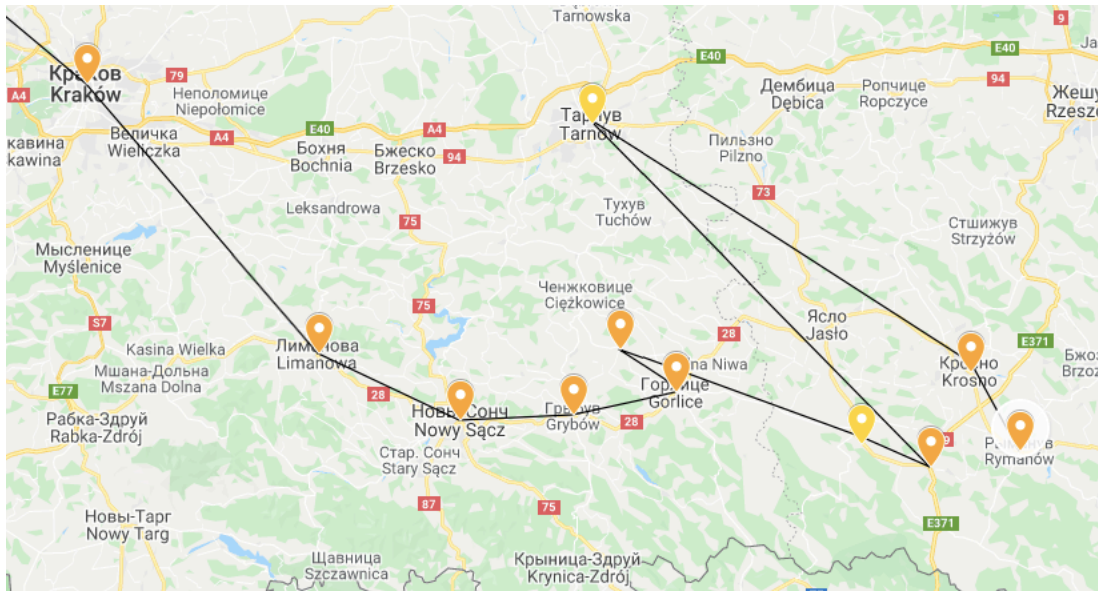
14. Stake R. The Case Study Method in Social Inquiry. [Электронный ресурс] / Robert E Stake // Educational Researcher.. – 1978. – Режим доступ к ресурсу: <https://doi.org/10.3102/0013189X00700200>

ДОДАТКИ

Додаток 1

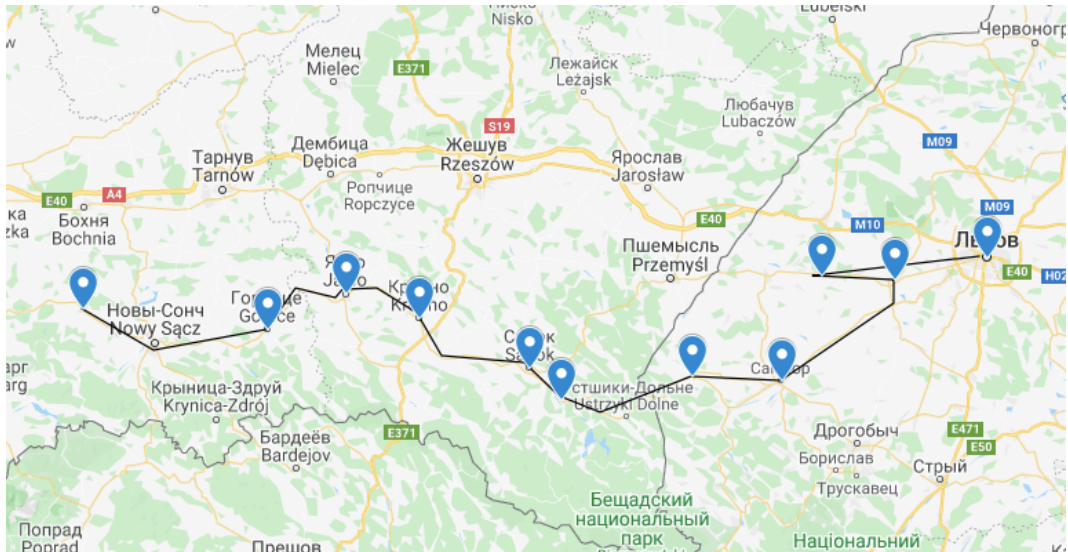

Додаток 2

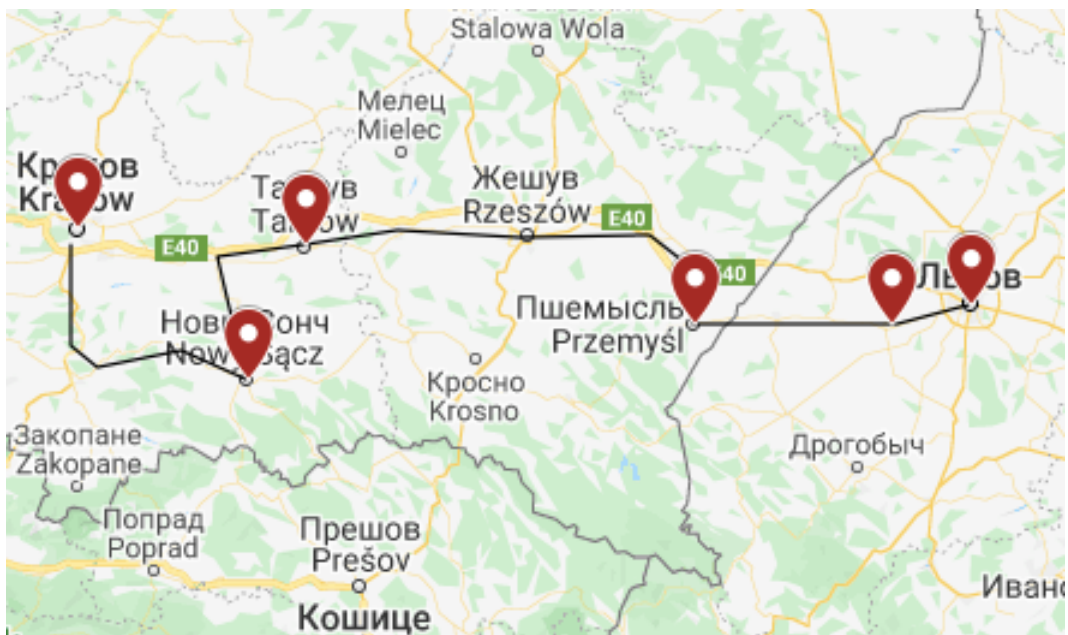
Маршрут першої частини подорожі Хуана Пухоля:

- 1) Берлін; 2) Одерберг; 3) Краків; 4) Новий Сонч; 5) Ліманова; 6) Грібов;
- 7) Горлиця; 8) Лужна; 9) Новий Жмігрод; 10) Дукля; 11) Тарнув; 12) Кросно;
- 13) Риманова

Маршрут другої частини подорожі Хуана Пухоля (шлях до Львова):

- 1) Лиманова 2) Горлице 3) Ясло 4) Кросно 5) Санок 6) Леско 7) Хиров
- 8) Самбір 9) Городок 10) Судова Вишня 11) Львів

Маршрут другої частини подорожі Хуана Пухоля (шлях зі Львова до Кракова):

- 1) Львів 2) Городок 3) Перемишль 4) Новий Сонч 5) Тарнув 6) Краків

Додаток 6

¹⁷⁷ La situación militar. En oriente // ABC. – 18.05.1915. – C. 8.

¹⁷⁸ La situación militar. En oriente // ABC. – 22 04.1915. – C. 8.

179

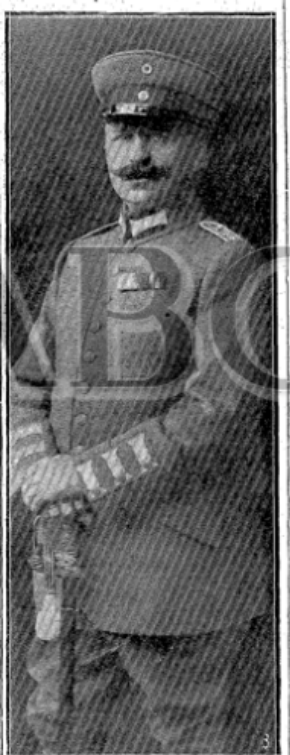

CORRESPONSALES DE GUERRA EN EL FRENTE ORIENTAL
 DE IZQUIERDA A DERECHA: CHRISTIERNSSON, TENIENTE DE GRANADEROS SUECO; AKERMAN, CORONEL Y DIPUTADO SUECO; KLIEWER, CAPITAN DE ESTADO MAYOR ALEMAN; OSTEVMAN, CAPITAN SUECO; NEGRUZZI, PUBLICISTA RUMANO; PUJOL, REDACTOR DE A B C, Y TERVOREN, REDACTOR DE "HET LEVEN", DE AMSTERDAM

Військові кореспонденти на східному фронті¹⁸⁰

¹⁷⁹ Las operaciones en oriente. La resistencia de Przemysl // ABC. - 27.03.1915. - C.9.

¹⁸⁰ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. XI / Juan Pujol // ABC. 16.06.1915.

DEL EJERCITO ALEMAN
EL CAPITAN KLIEWER, DEL ESTADO MAYOR,
QUE HA ACOMPAÑADO A NUESTRO ENVIADO
ESPECIAL, D. JUAN PUJOL, DURANTE SU ES-
TANCIA EN EL TEATRO DE LA GUERRA EN
GALITZIA Y LOS CARPATOS, CON EL EJERCITO
DEL GENERAL MACKENSEN

З німецької армії. Капітан Клівер з Генерального штабу, який супроводжував нашого спеціального кориспондента, Хуана Пухоля, під час перебування з армією генерала Маккензена на театрі війни в Галичині та Карпатах¹⁸¹.

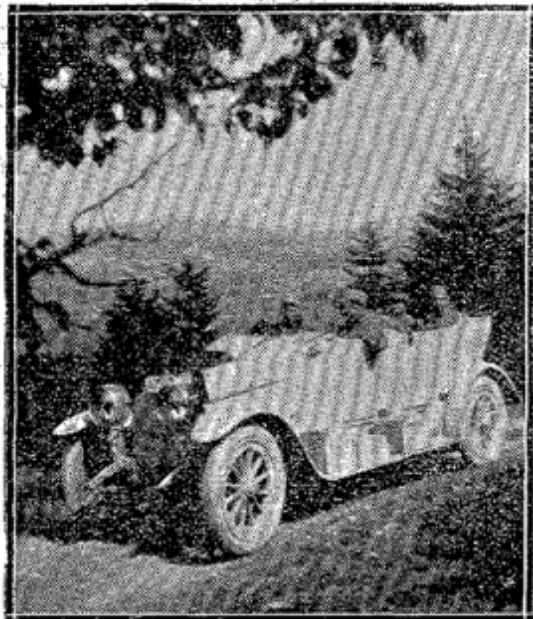

EL TENIENTE AUSTRIACO ALEX RIPPEL Y
EL SR. PUJOL, REDACTOR DE "A B C", EN
LAS RUINAS DE LIMANOVA

Австрійський лейтенант Алекс Ріппель та Пухоль, редактор «АВС», в руїнах Ліманова¹⁸².

¹⁸¹ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. VI / Juan Pujol // ABC. – 11.06.1915.

¹⁸² Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

NUESTRO COMPAÑERO SR. PUJOL, ACOMPAÑADO DEL TENIENTE ALEX RIPPEL, CAMINO DE LEMBERG

Наш товариш Пухоль у компанії лейтенанта Алекса Ріппеля в дорозі до Львова¹⁸³.

LA RECONQUISTA DE LEMBERG
ENTUSIASMO POPULAR A LA LLEGADA A LA CIUDAD DEL GENERAL MACKENSEN (x) CON EL EJERCITO AUSTRO-ALEMAN.
(FOTO DEL PRIMER TENIENTE A. RIPPEL)

Повторте завоювання Львова.

Народний запал під час прибуття до міста Макензена (x) з австрійсько німецькою армією (фото першого лейтенанта Ріппеля)¹⁸⁴.

¹⁸³ Там само.

¹⁸⁴ Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. III / Juan Pujol // ABC. - 24.07.1915.

LOS AUSTRIO-ALEMANES EN GALITZIA
OFICINA DE CORREOS MILITAR INSTALADA EN UN PUEBLO DE LA GALITZIA RECONQUISTADA. (FOTO HOPER)

Австро-німці на офіційній військовій пошті, встановленій у відвойованому селищі Галичини¹⁸⁵.

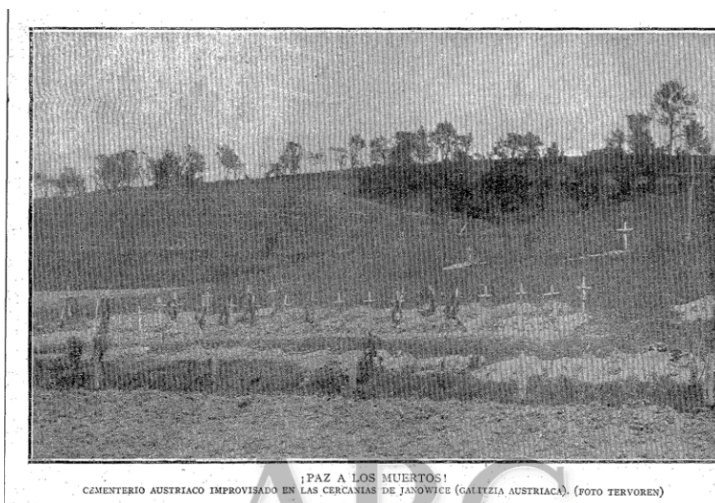

EN EL CAMPO DE BATALLA DE GORLICE
CADAVER DE UN SOLDADO RUSO QUE FUE DESCUBIERTO POR NUESTRO COMPAÑERO SEÑOR
PUJOL EN UNA TRINCHERA, RODEADO DE CAJAS DE MUNICIONES

На полі бою Горлиці. Труп російського солдата оточений коробками боєприпасів, якого виявив наш колега сеньйор Пухоль в окопі¹⁸⁶.

¹⁸⁵ Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRIO-RUSO. I / Juan Pujol // ABC. - 22.07.1915.

¹⁸⁶ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. IX / Juan Pujol // ABC. - 14.06.1915.

Мир мертвим! Імпровізоване австрійське кладовище в околицях Яновице (Фото Терворен)¹⁸⁷.

Воєнне кладовище в Галичині.

1. Тут спочивають померлі німецькі та австро-угорські солдати, полегли в болотах між Перемишлем та Городком. 2. Позблизу Ліманова. Земля видана для поховань. (Фото першого лейтенанта Ріппеля)¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. VIII/ Juan Pujol // ABC. – 13.06.1915.

¹⁸⁸ Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. V / Juan Pujol // ABC. - 26.07.1915.

LA EVACUACION DE LEMBERG POR LOS RUSOS
EL PUEBLO DE LEMBERG ACOMPAÑANDO HASTA LAS AFUERAS DE LA POBLACION A LOS HABITANTES VARONES QUE EN CALIDAD DE PRISIONEROS SE LLEVARON LOS RUSOS. (FOTO DEL PRIMER TENIENTE A. RIFFEL)

Евакуація Лемберга росіянами.

Місто Лемберг, що супроводжує своїх жителів чоловічої статі, яких росіяни
взяли в полон, до околиць міста.¹⁸⁹

TRISTEZAS DE LA GUERRA
UNA COLUMNA DE PRISIONEROS RUSOS AL SALIR DE DUKLA PARA EL CAMPAMENTO DE CONCENTRACION. (FOTOS TERVOREN)

Смуток війни. Колона російських в'язнів, що виїжджала з Дуклі в концтабір
(Фото Терворен)¹⁹⁰.

¹⁸⁹ Pujol J. ABC EN EL FRENTE AUSTRO-RUSO. IV / Juan Pujol // ABC. - 25.07.1915.

¹⁹⁰ Pujol J. ABC EN LA GUERRA. IX / Juan Pujol // ABC. - 14.06.1915.